

Høringsnotat 10. april 2015

Forslag til prøveprosjekt i Oslo for raskere gjennomføring av straffesaker (hurtigspor)

Innholdsfortegnelse

1.	INNLEDNING	4
1.1.	Innledning	4
1.2.	Bakgrunnen for prøveprosjekt med hurtigspor	4
1.3.	Oversikt over problemstillinger ved hurtigsporbehandling	5
1.3.1.	Hurtig pådømmelse i første instans	5
1.3.2.	Rettskraftig dom	6
1.3.3.	Saker der pådømmelse ikke kan skje før løslatelse	6
1.3.4.	Utvisning og bruk av tvangsmidler mot utenlandske statsborgere	6
2.	NÆRMERE OM PRØVEPROSJEKTET	6
2.1.	Hvilke saker vil være egnet for behandling i hurtigspor?	6
2.2.	Prøveprosjektets omfang	8
2.3.	Organisering av prøveprosjektet	8
3	FORSLAG TIL REGELENDRINGER	9
3.1.	Innledning	9
3.2.	Fristen etter straffeprosessloven § 183	10
3.2.1.	Gjeldende rett	10
3.2.2.	Departementets foreløpige vurdering	12
3.3.	Innkalling av siktede	13
3.3.1.	Gjeldende rett	13
3.3.2.	Departementets foreløpig vurdering og forslag	14
3.4.	Innkalling av vitner	15
3.4.1.	Gjeldende rett	15
3.4.2.	Departementets foreløpige vurdering	16
3.5.	Rett til forsvarer	16
3.5.1.	Gjeldende rett	16
3.5.2.	Departementets foreløpige vurdering	17
3.6.	Det frie forsvarervalg	18
3.6.1.	Problemstilling og gjeldende rett	18
3.6.2.	Departementets foreløpige vurdering	20
3.7.	Meddomsrett/enedommersaker	21
3.7.1.	Foreleggsaker	21
3.7.1.1.	Gjeldende rett	21
3.7.2.2.	Departementets foreløpige vurdering	21
3.7.2.	Tilståelsessaker	23

3.7.2.1. Gjeldende rett	23
3.7.2.2. Departementets foreløpig vurdering.....	24
3.8. Trekking av meddommere	25
3.8.1. Gjeldende rett	25
3.8.2. Departementets foreløpige vurdering	25
3.9. Ankebehandling	25
3.9.1. Gjeldende rett	25
3.9.1.1. Ankefrist.....	25
3.9.1.2. Siling av anker.....	26
3.9.1.3. Behandling av anken i lagmannsretten og Høyesterett	27
3.9.1.4. Antall anker over straffedommer, silingsbeslutningen og saksbehandlingstid 28	
3.9.2. Departementets foreløpige vurdering og forslag	28
3.9.2.1. Generelt	28
3.9.2.2. Antall anker i saker som behandles i hurtigspor	29
3.9.2.3. Kortere ankefrist?.....	29
3.9.2.4. Prioritering av ankebehandlingen.....	30
3.10. Forkynning og meddelelser av straffedommer	31
3.10.1. Gjeldende rett	31
3.10.2. Departementets foreløpige vurdering og forslag	34
3.11. Særlige forhold når siktede er utlending.....	36
3.11.1. Gjeldende rett	36
3.11.2. Departementets foreløpige vurdering	38
4. FORBUD MOT DISKRIMINERING	41
5. AVGRENSNING OG EVALUERING AV PROSJEKTET	42
6. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER	42

1. INNLEDNING

1.1. Innledning

I Norge skal straffesaker behandles raskt og effektivt. Det er også viktig å ha regler som hindrer at en siktet kan unndra seg straffeforfølgning og straffegjennomføring ved å gjøre seg utilgjengelig.

Departementet foreslår i dette høringsnotatet regelendringer for å etablere et prøveprosjekt med et såkalt hurtigspor for straffesaker i Oslo. Hensikten er at saker med et klart og oversiktlig bevisbilde hvor det er unndragelsesfare skal pådømmes i Oslo tingrett snarlig etter pågrepelse, og at eventuelle anker raskt blir behandlet av Borgarting lagmannsrett og Høyesterett.

Det er videre ønskelig at domfelte soner straffen umiddelbart etter rettskraftig dom. Der det er aktuelt skal det raskt fattes utvisningsvedtak med påfølgende transport ut av landet. Dette betinger ikke regelendringer.

For å muliggjøre prøveprosjektet foreslår departementet endringer i straffeprosessloven (strpl.) § 86 og i domstolloven (dl.) § 159a.

De organisatoriske tilpasningene som er nødvendige for å gjennomføre prøveprosjektet, må etableres gjennom et samarbeid mellom de berørte aktører.

Departementet har hatt kontakt med særlige berørte aktører før utarbeidelse av høringsnotatet. De skriftlige og muntlige innspill som er mottatt er vurdert og tatt inn i høringsnotatet der det har vært hensiktsmessig.

1.2. Bakgrunnen for prøveprosjekt med hurtigspor

Flere politidistrikter, særlig Oslo, har de senere årene opplevd en betydelig økning i kriminalitet begått av utenlandske statsborgere uten tilknytning til Norge.

Denne utviklingen vil kunne fortsette, blant annet som følge av økt globalisering og mobilitet. Norge vil, som et rikt land med høy levestandard, kunne fremstå som et attraktivt sted for f.eks. tilreisende kriminelle. Det er en særlig utfordring at lovbrutere uten fast bopel og arbeid unndrar seg straffeforfølgning og fullbyrdelse av dommer og forelegg. For mindre alvorlige lovbrudd vil vilkårene for varetektsfengsling ikke alltid være tilstede, og siktede må derfor løslates i påvente av at straffesaken behandles i domstolene, med mindre vedkommende kan fengsles etter utlendingsloven.

Et stort antall hovedforhandlinger blir utsatt eller avlyst fordi det ikke lykkes å stevne siktede¹ eller fordi vedkommende ikke møter til hovedforhandling. I saker der hovedforhandling kan avholdes uten siktede, oppstår det ofte vanskeligheter med å få dommen forkynt.

Departementet mener at etablering av hurtigspor vil medføre at flere straffesaker vil kunne gjennomføres uten utsettelse, og at flere straffbare handlinger faktisk blir straffeforfulgt. Behandling i hurtigspor vil således kunne ha både en individualpreventiv og en allmennpreventiv effekt.

¹ I årsmeldingen fra Oslo tingrett fremgår det at en av seks straffesaker med meddommere ble utsatt. Det er flere grunner til at en straffesak blir utsatt. Den største enkeltstående årsaken er manglende stevning av siktede. Denne kategorien utgjorde 244 saker, eller 6,7 % av de berammede straffesakene med meddomsrett. Restanseporteføljen av ikke påtaleavgjorte saker eldre enn 12 måneder var per 1. januar 2014 på 1 112 saker.

Departementet antar også at behandling i hurtigspor vil kunne føre til noe redusert bruk av tid i varetektsfengsel for utlendinger.

1.3. Oversikt over problemstillinger ved hurtigsporbehandling

1.3.1. Hurtig pådømmelse i første instans

Departementet foreslår regelendringer som muliggjør at en siktet² som er pågrepet skal få sin sak pådømt innen den fristen som følger av Grunnloven (Grl.) § 94 første og annet ledd, jf. strpl. §§ 170a (uforholdsmessig) og 183 (snarest mulig), jf. omtale nedenfor i punkt 3.2.

For å kunne gjennomføre hovedforhandling i Oslo tingrett innen den korte tiden som er til rådighet, må følgende være ivaretatt:

1. saken må være ferdig etterforsket;
2. siktelse/tiltale må være tatt ut;
3. saken må være berammet;
4. siktede/tiltalte må være lovlig innkalt til rettsmøtet der saken skal behandles, og fått tilstrekkelig tid til å forberede sitt forsvar, eventuelt med bistand av forsvarer og tolk;
5. vitne(r) må være innkalt til hovedforhandling;
6. meddommere må være trukket og innkalt (der det er aktuelt);
7. tiltalte må ha fått oppnevnt forsvarer der vilkårene er oppfylt, og det frie forsvarervalg må være ivaretatt;
8. eventuell behandling av fengslingskjennelse.

Hvorvidt de krav som følger av *punkt 1, 2 og 3 vil være oppfylt i det enkelte tilfelle* vil først og fremst bero på ressursbruk og organisering innenfor Oslo politidistrikt, Oslo statsadvokatembeter og Oslo tingrett, jf. punkt 2.3.

Punkt 4: Etter strpl. § 86 har *tiltalte* krav på tre dagers varsel til hovedforhandling. Denne bestemmelsen må endres for å kunne avholde hovedforhandling innenfor de aktuelle frister, og det må vurderes om dette er i samsvar med siktedes rett til å forberede sitt forsvar, jf. punkt 3.3.

Punkt 5: Etter strpl. § 110 skal *vitner* som utgangspunkt innkalles med tre dagers varsel. Behandling i hurtigspor gjør det nødvendig å innkalle vitner med kortere varsel, jf. punkt 3.4.

Punkt 6: *Meddommere* skal i henhold til dl. § 86 trekkes etter et *tilfeldighetsprinsipp*, jf. punkt 3.8. En del sakstyper kan behandles uten meddommere. Hvorvidt behandling i hurtigspor tilsier at retten i flere saker bør eller må settes med meddommere omtales i punkt 3.7.

² Begrepet *siktet* vil i høringsnotatet brukes som en fellesbetegnelse for siktet, tiltalt, og domfelt så fremt ikke annet er spesifisert eller fremgår klart av sammenhengen. For enkelthets skyld refereres det til siktede som *han*.

Punkt 7: Behandling i hurtigspor vil kunne komme i konflikt med reglene om det frie forsvarervalg, og omtales i punkt 3.5. Hvorvidt det gjør seg gjeldende forhold som tilsier at forvarer oftere eller alltid bør oppnevnes i disse sakene omtales i punkt 3.6.

Punkt 8: Dersom tiltalte domfelles kan fortsatt fengsling i påvente av ankebehandling være aktuelt på grunn av unndragelsesfaren.

1.3.2. Rettskraftig dom

Mange av sakene som vil være aktuelle for behandling i hurtigspor vil gjelde mindre alvorlige straffbare handlinger. Varetektsfengsling i påvente av ankebehandling vil i slike saker ofte ikke være mulig. Det kan derfor vurderes om ankebehandlingen bør kunne kortes ned for å oppnå rettskraftig avgjørelse raskt. Dette er omtalt i punkt 3.9.

1.3.3. Saker der pådømmelse ikke kan skje før løslatelse

I tilfeller der siktede er i politiets varetekt, men vedkommende må løslates før en berammet hovedforhandling, kan politiet i dag forkynne innkallingen til den berammede hovedforhandlingen. Dersom tiltalte uteblir fra hovedforhandlingen til tross for at han er lovlig innkalt, vil retten i en del saker kunne avsi dom i hans fravær. Der tiltalte uteblir fra hovedforhandling og det avses fraværdom, kan det være vanskelig å få forkynt dommen dersom domfelte ikke medvirker.

Departementet har derfor vurdert endringer i regelverket om forkynning. Endringene innebærer at både innkalling til hovedforhandling og tid og sted for domsavsigelsen kan forkynnes for tiltalte før løslatelse. Forslag til endringer omtales i punkt 3.10.

1.3.4. Utvisning og bruk av tvangsmidler mot utenlandske statsborgere

En rettskraftig straffedom mot en utlending, kan danne grunnlag for utvisning. Forhåndsvarsel om utvisning kan gis når tiltale er tatt ut.

Når politiet pågriper en utenlandsk statsborger for en straffbar handling, må det vurderes om handlingen skal straffeforfølges eller om saken alene skal behandles etter utlendingsloven. Når politiet velger straffeforfølgning, kan det medføre at utlendinger som kunne vært sendt raskt ut av landet, får bli i Norge og eventuelt løslatt mens straffesaken behandles. Det oppstår da spørsmål om straffesakssporet bør velges eller om rask uttransportering heller bør prioriteres.

I saker hvor siktede er utlending, vil det også kunne oppstå spørsmål om tvangsmiddelbruk i utlendingsrettslig sammenheng etter utlendingsloven, og i straffeprosessuell sammenheng etter straffeprosessloven.

I punkt 3.11 omtales disse problemstillingene nærmere.

2. NÆRMERE OM PRØVEPROSJEKTET

2.1. Hvilke saker vil være egnet for behandling i hurtigspor?

Behandling av en straffesak i hurtigspor vil primært være hensiktsmessig der den pågrepne er uten fast bopel og arbeid. Det vil særlig være aktuelt for personer uten tilknytning til riket.

Departementet antar at behandling i hurtigspor vil kunne være aktuelt både i saker der det er tatt ut tiltale, i saker der forelegg trer i stedet for tiltale, samt i tilståelsessaker.

Påtalemyndigheten må i det enkelte tilfelle vurdere om saken rettslig og praktisk er egnet for behandling i hurtigspor. For at en sak skal være egnet må den ha et klart og oversiktlig bevisbilde.

Behandling i hurtigspor vil først og fremst være aktuelt i saker hvor siktede er tatt på fersk gjerning, herunder blir observert av politiet under utførelsen av lovbruddet eller er i besittelse av ulovlige gjenstander (for eksempel narkotika eller våpen). Departementet antar at behandling i hurtigspor også kan være aktuelt der det foreligger andre bevis som knytter siktede til den straffbare handlingen, eller at det foreligger andre forhold som gjør bevisbildet ukomplisert (for eksempel siktedes tilståelse eller brudd på innreiseforbud).

Saker som kan behandles i hurtigspor, må være ferdig etterforsket og påtalemessig avgjort innenfor den frist som følger av GrL. § 94, jf. strpl. §§ 170 a og 183. Samtidig må bevissituasjonen være slik at saken faktisk lar seg gjennomføre på så kort tid, for eksempel ved at det lar seg gjøre å få avhørt nødvendige vitner.

Hvorvidt dette er mulig med hurtigsporbehandling, må vurderes konkret. Departementet viser for øvrig til at retten plikter å påse at saken er fullstendig opplyst, jf. strpl. § 294. Departementet finner det derfor ikke nødvendig med en nærmere regulering av hvilke sakstyper som kan behandles i hurtigspor. Departementet foreslår heller ikke å fastsette en øvre strafferamme for hvilke saker som kan behandles på en slik måte. Normalt vil saker med høy strafferamme ikke være egnet, men unntak fra dette kan tenkes, for eksempel ved brudd på innreiseforbud.

Videre antar departementet at saker der det skal oppnevnes bistandsadvokat vil være mindre egnet for behandling i hurtigspor. I hurtigspor kan det imidlertid være aktuelt å innta borgerlige rettskrav. Særlig vil mindre erstatningskrav som er enkle å dokumentere være egnet for pådømmelse, for eksempel tap som følge av tyveri, skadeverk og voldshandlinger, herunder legevaktbehandling, ødelagte klær og gjenstander.

Påtalemyndigheten har plikt til å innta borgerlige rettskrav fra den direkte skadelidte mot siktede, med mindre kravet er åpenbart ugrunnet eller det vil være til uforholdsmessig ulempe for påtalemyndigheten at kravet blir fremmet i forbindelse med straffesaken, jf. strpl. § 427 annet ledd annet punktum. Det fremgår av forarbeidene at påtalemyndigheten bør ha mulighet til å nekte kravet fremmet av hensyn til eget arbeid. Retten vil ha mulighet for å utsette pådømmelsen av det borgerlige krav til straffespørsmålet er avgjort, og til å avsi dom for bare en del av kravet, jf. strpl. §§ 431 og 432 første ledd.³ Et viktig moment i vurderingen av om ulempen vil være uforholdsmessig, er om dom for kravet kan være til nytte for skadelidte. Det heter i motivene til bestemmelsen at det skal mye til for å ikke ta med kravet dersom siktede er søkegod. For tilståelsessaker, kan sivile krav pådømmes der retten finner dem utvilsomme, jf. strpl. § 432 annet ledd.

Påtalemyndigheten skal spørre om fornærmede ønsker at kravet skal tas med i straffesaken. Hvis kravet inntas, skal det med i tiltalebeslutningen, jf. strpl. § 252 siste ledd eller i forelegget, jf. strpl. § 256 annet ledd. Beløpet bør angis nærmere, jf. strpl. § 236 og påtaleinstruksen § 8-7. Av forarbeidene fremgår at fornærmede normalt bør gis en frist på 2 uker for å be om endringer i påtalemyndighetens krav eller fremsette endelig erstatningskrav med bevisoppgave i retten. Departementet finner at sakene som er aktuelle i et hurtigspor sin enkle og oversiktlige karakter tilser at det bør være forsvarlig å sette

³ Jf. Ot.prp.nr. 35 (1978-1979).

langt kortere frister i disse sakene. Der påtalemyndigheten finner at det borgerlige rettskrav skal inntas må det vurderes konkret om det er mulig å gjennomføre straffesaken innenfor de tidsfrister som foreligger, herunder om fornærmede har tilstrekkelig tid til å få fremlagt sitt krav og grunnlaget for det, og om siktede har tid til å imøtegå kravet. Siktede vil uansett kunne be retten utsette behandlingen av krav som er fremsatt sent. Særregelen i strpl. §§ 431 og 432 første ledd medfører at retten ikke må behandle krav som den mener at den ikke har tilstrekkelig grunnlag for å behandle. Dersom det borgerlige rettskravet må inntas i straffesaken og det ikke er mulig på den tiden som står til rådighet, vil saken ikke egne seg for behandling i hurtigspor.

2.2. Prøveprosjektets omfang

Tallmaterialet innhentet fra Oslo politidistrikt viser at det i mars 2013 ble pågrepet 331 tredjelandsborgere og 219 EØS-borgere, totalt 550 personer. Det ble fattet positiv påtaleavgjørelse i 240 saker, hvorav 27 tredjelandsborgere og 23 EØS-borgere fikk ubetinget fengsel. Tallmaterialet omfatter imidlertid også saker som vil være uegnet for et hurtigspor på grunn av kompleksitet.

Oslo politidistrikt har på bakgrunn av at det daglig pågripes ca. 15 utenlandske statsborgere i Oslo på et tidlig stadium anslått at det kan bli mulig å føre mellom fire og seks saker hver dag i hurtigspor. Dette gjelder selv om det for en del av de pågrepne vil utferdiges forelegg som blir vedtatt eller saken blir henlagt. Oslo politidistrikt har tatt forbehold om at det kan bli færre aktuelle saker dersom det etter en konkret vurdering i den enkelte sak ikke blir mulig å klargjøre de minst alvorlige sakene (for eksempel forelegg) innfor det tidsrommet som er aktuelt for å beholde personen pågrepet i disse sakene. Oslo politidistrikt har likevel anslått at aktuelle saker med ubetinget fengsel alene kan utgjøre én til to saker om dagen.

Departementet mener at det i første omgang vil være hensiktsmessig å dimensjonere prøveprosjektet for et lavere antall saker enn hva Oslo politidistrikt i utgangspunktet har lagt til grunn. Det er krevende å anslå hvor mange saker som faktisk vil være aktuelle for behandling i hurtigspor, og departementet ønsker en relativt stor grad av sikkerhet for at kapasiteten faktisk blir benyttet i prosjektet.

Departementet vil på denne bakgrunn legge opp til at det ved oppstart av prøveprosjektet, tas sikte på gjennomføring i gjennomsnitt to saker på hverdager og én til to saker på lørdager. Dersom det viser seg som hensiktsmessig at flere saker kan behandles i hurtigspor, vil prosjektet kunne utvides.

2.3. Organisering av prøveprosjektet

Påtalemyndigheten må ved pågrepelse raskt beslutte om saken skal behandles i hurtigspor. I saker med utenlandske borgere må det i tillegg raskt tas stilling til om det er grunnlag for å starte en parallell forvaltningssak etter utlendingsloven.

I bøtesaker må forelegg utferdiges straks, og det må avklares om siktede er villig til å vedta forelegget. I saker med utlendinger må det om nødvendig skaffes tolk og siktede må i forelegget forhåndsvarsles om at vedtakelse av forelegget kan medføre utvisning med etterfølgende innreiseforbud til Norge.

I saker hvor forelegg ikke blir vedtatt, tilståelsessaker og ved tiltalebeslutninger må påtalemyndigheten sørge for eventuell oppnevning av forsvarer, skaffe eventuell tolk og

varsle Oslo tingrett. Videre må en eventuell forsvarer gis tilgang til sakens dokumenter tilstrekkelig raskt til at forsvaret kan forberedes.

Den praktiske organiseringen må skje i samarbeid mellom Oslo politidistrikt, Oslo statsadvokatembeter, Oslo tingrett og Borgarting lagmannsrett. Det antas at det er hensiktsmessig å bygge på eksisterende vaktordninger så langt det er mulig for politiet, påtalemyndighet, dommere og forsvarere.

Etter begjæring fra påtalemyndigheten vil Oslo tingrett også kunne avsi kjennelse om varetektsfengsling samtidig med at dom avsies. Det vil da være hensiktsmessig at både dom og kjennelse treffes av samme dommer. Ved anke forutsettes det at Borgarting lagmannsrett og Høyesterett tar raskt stilling til silingsspørsmålet.

For kriminalomsorgen vil hurtigspor først og fremst få betydning ved at det forutsetter at kriminalomsorgen på kort varsel kan stille fengselsplasser til disposisjon. Hurtig irettføring og pådømmelse må følges opp med umiddelbar straffegjennomføring så snart dommen er rettskraftig, hvis prosjektet skal ha den ønskede effekt.

Det er allerede i dag stor mangel både på varetektsplasser og soningsplasser i fengsler med høyt sikkerhetsnivå, til tross for at gjennomsnittlig belegg er på ca 98 %. Presset på flere plasser er særlig stort i Osloregionen. Noen av de som blir dømt i hurtigspor vil, av forskjellige grunner, måtte gjennomføre straffen i fengsel med høyt sikkerhetsnivå og derfor skape ytterligere press på fengselsplassene.

For å unngå at gjennomføring av dommer idømt i hurtigspor skal gå ut over varetektskapasiteten, antar departementet at det må lages rutiner slik at disse dommene prioriteres foran de som står i soningskø og ikke går på bekostning av varetektsplassene.

3 FORSLAG TIL REGELENDRINGER

3.1. Innledning

I det følgende foretas en vurdering av mulige regelendringer som er nødvendige for å legge til rette for etablering av hurtigspor.

Ved vurderingen må det ses hen til både nasjonalt regelverk og internasjonale forpliktelser som ivaretar siktedes rettsikkerhet. Sentralt står kravet til rettferdig rettergang i Grl. § 95, Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 6 nr. 1 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 14 nr. 1 samt skrankene for frihetsberøvelse som følger av Grl. § 94 første og annet ledd, EMK artikkel 5 og SP artikkel 9.

Det er bare aktuelt å bruke hurtigprosedyren der siktedes rettigheter etter Grunnloven og Norges menneskerettslige forpliktelser kan ivaretas. Den konkrete vurderingen av dette må foretas av politi, påtalemyndighet og domstolene i den enkelte sak. Det sentrale spørsmålet for hurtigsporet blir dermed i hvilken grad det vil være mulig å finne tilstrekkelig egnede saker hvor hovedforhandling kan gjennomføres innenfor det tidsrommet en person i praksis kan holdes pågrepet i saker som er aktuelle for hurtigspor. Det vises herunder til de lovbestemte skrankene for pågrepelse som følger av Grl § 94 første ledd, jf. strpl. § 170a om at pågripelsen skal være lovlig, nødvendig og ikke uforholdsmessig, og fristen for å få lovligheten av pågripelsen prøvd for en domstol (fremstillingsfristen), jf. Grl. § 94 annet ledd, jf. strpl. § 183. Skrankene innebærer at tidsrommet til rådighet kan bli kort, særlig i saker av mindre alvorlig karakter som foreleggsaker. Samtidig kan det bli en utfordring å finne tilstrekkelige egnede saker av alvorlig karakter som har et enkelt nok bevisbilde til at den ferdigstilles for pådømmelse i

løpet av få dager. Departementet antar likevel at kan bli et tilstrekkelig antall egnede saker som kan føres i et hurtigspor.

Departementet ber om høringsinstansenes synspunkter på denne problemstillingen, se herunder redegjørelsen nedenfor.

3.2. Fristen etter straffeprosessloven § 183

3.2.1. Gjeldende rett

Som redegjort for ovenfor, er målet for innføring av hurtigspor at der det ikke er mulig å få et sammenhengende spor til soning og eventuell utvisning, at det i det minste skal kunne treffes en avgjørelse i straffesaken i første instans før personen løslates. Dette vil stille krav til hurtighet i saksbehandlingen hos politi, påtalemyndighet og Oslo tingrett, samtidig som det må sikres at siktede får tilstrekkelig tid til å forberede sitt forsvar. I noen saker vil forventet straff være så høy at det er aktuelt med fengsling, mens det i andre saker bare vil være aktuelt med en bot, betinget fengselsstraff eller en kortere ubetinget fengselsstraff. I de sistnevnte sakene kan pågrepelse og varetektsfengsling bli uforholdsmessig, jf. Grl. § 94 første ledd og strpl. § 170 a.

Dette reiser spørsmål om hvor lenge påtalemyndigheten kan beholde den pågrepne før han må fremstilles for Oslo tingrett eller løslates.

Reglene for pågrepelse (og fengsling) er regulert i straffeprosesslovens del IV. De nærmere vilkårene følger av strpl. §§ 171-173. Tvangsmiddelet kan bare brukes når det er nødvendig og ikke innebærer et uforholdsmessig inngrep, jf. Grl. § 94 første ledd og strpl. § 170a. Etter strpl. § 171 må det foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn 6 måneders fengsel. Kravet til strafferammen gjelder imidlertid ikke dersom personen ikke har fast bopel i Norge, og det er grunn til å frykte at han vil unndra seg forfølgningen eller fullbyrdelsen av straffen ved flukt til utlandet, jf. strpl. § 173 annet ledd. Videre må minst ett av de fire tilleggsvilkårene i § 171 første ledd nr. 1-4 være oppfylt; unndragelsesfare, bevisforspillelsesfare, gjentakelsesfare eller begjæring om pågrepelse/fengsling fra siktede selv.

Vil påtalemyndigheten beholde den pågrepne må den «snarest mulig» og senest den tredje dagen etter pågripelsen fremstille ham for tingretten med begjæring om fengsling, jf. strpl. § 183 første ledd første punktum. Bestemmelsen ble endret ved lov 28. juni 2002 nr. 55, i kraft 1. juli 2006. Lovendringen innførte en lengstefrist på tre dager for fremstilling før fengsling. Den tidligere formuleringen var «snarest mulig og så vidt mulig dagen etter pågripelsen».

Formålet med lengstefristen er beskrevet nærmere i Ot. prp. nr. 66 (2001-2002) punkt 4.1.7.1. Det ble lagt til grunn at endringen særlig kunne bidra til å redusere det totale behovet for frihetsberøvelse i saker med bevisforspillelsesfare, herunder at lengre tid til etterforskning før fremstilling kunne føre til at saken ble så godt etterforsket i løpet av den tiden den siktede var pågrepet, at det ikke blir behov for fengsling, eller at etterforskningen leder til at det ikke lenger er skjellig grunn til å mistenke den pågrepne. Det ble vektlagt at påtalemyndigheten oftere ville kunne be om en kortere varetektsperiode enn den ellers ville ha gjort der det fortsatt er grunnlag for fengsling, og at bedre opplyste fengslingssaker ville gi grunnlag for mer inngående domstolsprøving av fengslingsspørsmålet.

Departementet pekte samtidig på at fristutvidelsen kunne få utilsiktede virkninger bl.a. at lengre frist kan være en sovepute med risiko for at personer blir holdt pågrepet lengre og uten at lovens vilkår er oppfylt.

Det ble i lovproposisjonen videre uttalt at det *«bare unntaksvis kan være aktuelt å vente med å fremstille den siktede til lengstefristen løper ut. [...] Retten og overordnet påtalemyndighet bør dessuten føre en streng kontroll med at EMK faktisk overholdes. Hensynet til EMK er derfor etter departementets mening ikke i seg selv til hinder for at fremstillingsfristen utvides.»*

Justiskomiteén uttalte i Innst. O. nr. 68 (2001-2002) i punkt 4.1.2:

«Komiteen slutter seg til forslaget om at denne fristen skal være absolutt, og at det fremdeles skal stå i loven at fremstilling må skje snarest mulig. Dette er etter komiteens mening nødvendig i forhold til EMKs regler, og komiteen vil understreke at det bør utvises varsomhet med å vente med fremstilling i så lang tid som den nye fristen åpner for. Fristen bør først og fremst være forbeholdt de saker der etterforskningen er spesielt komplisert.»

Etter at Grunnloven ble revidert i mai 2014, er retten til snarest mulig å bli fremstilt for en domstol for å få prøvet lovligheten av pågripelsen vernet i Grl. § 94 annet ledd som lyder som følger:

«Den pågrepne skal snarest mulig fremstilles for en domstol»

I EMK artikkel 5 nr. 3 heter det:

«Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph 1.c of this article shall be brought promptly before a judge or other officer authorised by law to exercise judicial power...».

SP har et tilsvarende krav i artikkel 9 nr. 3.

Hvor raskt en pågrepet person må fremstille for en domstol, må etter både Grunnloven og konvensjonene vurderes konkret. EMD har i sin praksis understreket at det ikke kan settes opp en absolutt grense for hvor lang tid som kan godtas før fremstilling må skje. Det må i hver enkelt sak vurderes om kravet er oppfylt i lys av de konkrete omstendigheter.⁴ EMDs praksis viser imidlertid at fremstilling som hovedregel må skje innen få dager, med mindre det foreligger særlige omstendigheter som rettfærdiggjør en lenger frist.⁵ Den absolutte yttergrensen ligger trolig et sted mellom tre og fire døgn.

Når det gjelder tolkningen av SP artikkel 9 nr. 3 har FNs menneskerettskomité i General Comment no. 35 fra 2014 om artikkel 9 oppsummert egen praksis på følgende måte:

«While the exact meaning of “promptly” may vary depending on objective circumstances, delays should not exceed a few days from the time of arrest. In the view of the Committee,

⁴ Se eksempelvis de Jong, Baljet og van den Brink, sak A 77 side 25.

⁵ Se Lorenzen mfl, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, 3. udgave 2011, s. 338, og Kjølbros, Jon Fridrik, Den europæiske menneskerettighedskonvention for praktikere, 3. udgave 2010, s. 311-312 som antyder en yttergrense på fire døgn. Se også EMDs dom i saken *Kandzhov mot Bulgaria* fra 2008, der den pågrepne ble fremstilt for en dommer 3 dager og 23 timer etter pågripelsen. Det var tale om en mindre forseelse, og EMD fant at det ikke hadde vært noe til hinder for at klageren hadde blitt fremstilt på et tidligere tidspunkt: *«The Court sees no special difficulties or exceptional circumstances which would have prevented the authorities from bringing the applicant before a judge much sooner»*. Domstolen konstaterte derfor brudd på EMK artikkel 5 nr. 3.

forty-eight hours is ordinarily sufficient to transport the individual and to prepare for the judicial hearing; any delay longer than forty-eight hours must remain absolutely exceptional and be justified under the circumstances. Longer detention in the custody of law enforcement officials without judicial control unnecessarily increases the risk of ill-treatment. Laws in most States parties fix precise time limits, sometimes shorter than forty-eight hours, and these should also not be exceeded. An especially strict standard of promptness, such as 24 hours, should apply in the case of juveniles.”⁶

3.2.2. Departementets foreløpige vurdering

Hvor lenge en siktet kan holdes pågrepet i medhold av Grl. 94 første og annet ledd, jf. strpl. §§ 170a og 183, og dermed hvor lang tid som står til rådighet for å få pådømt saken, vil som det fremgår ovenfor bero på en konkret vurdering av omstendighetene i den enkelte sak. Politi- og påtalemyndighet må derfor i den enkelte sak vurdere hvilket tidsrom man har til rådighet, herunder må sakens kompleksitet og alvorlighetsgrad tas i betraktning. Det må ut fra dette tas stilling til om behandling i hurtigspor vil være mulig og hensiktsmessig. Praksis tyder som ovenfor beskrevet på at den absolutte fremstillingsfristen som hovedregel er få dager. Ettersom sakene som vil være aktuelle for behandling i hurtigspor i tillegg normalt vil ha et enkelt og oversiktlig bevisbilde, og kan omfatte mindre alvorlige forhold, kan det derfor ikke uten videre legges til grunn at lengstefristen etter strpl. § 183 kan nyttes fullt ut. Dertil vil kravet i Grl. § 94 første ledd, jf. § 170a om at pågripelsen ikke skal være uforholdsmessig i praksis kunne utgjøre et selvstendig grunnlag for at tidsrommet til rådighet blir kortere i saker med lav alvorlighetsgrad, som for eksempel i foreleggsaker.

Ved behandling i hurtigspor vil forberedelsene til pådømmelse skje parallelt med og komme i tillegg til den saksbehandling som ellers ville bli gjort i saken. Departementet antar at det ikke nødvendigvis vil være slik at disse forberedelsene gjør at pågripelsestiden blir lengre enn om saken ikke skulle vært behandlet i hurtigspor. I de tilfeller der forberedelsene til pådømmelse medfører at den pågrepne må holdes lengre, oppstår spørsmålet om hensynet til å få pådømt saken før løslatelse vil kunne vektlegges ved bedømmelsen av fristens lengde. Praksis synes ikke å ha adressert denne problemstillingen.

Etter departementets syn må det være legitimt å legge til rette for en rask straffesaksbehandling for å unngå unndragelse. Som beskrevet ovenfor har det blitt et betydelig problem å få gjennomført straffesaker mot personer uten fast bopel, og i særdeleshet mot personer uten tilknytning til Norge. Formålet med kravet om fremstilling for retten – slik dette også er nedfelt i EMK og SP – er å besørge en rask rettslig overprøving av frihetsberøvelsens lovlighet. I vurderingen av hvor lenge en person kan holdes i medhold av strpl. § 183 kan det etter departementets syn derfor være begrenset adgang til å legge vekt på statens behov for å få gjennomført straffesaken. Praksis knyttet til pågripelse synes å legge til grunn at det er sakens kompleksitet og alvorlighetsgrad som vil være de mest sentrale momentene ved bedømmelsen av fristens lengde. Det kan derfor stilles spørsmål ved om tidsbruk for å forberede saken for pådømmelse overhodet kan begrunne en lengre pågripelsesperiode før fremstilling eller løslatelse. Det understrekes at momentet uansett bare kan ha betydning i en slik vurdering innenfor de rammene som menneskerettighetskonvensjonene oppstiller.

⁶ Menneskerettskomiteens General Comment no. 35, avsnitt 33 med videre henvisning til komiteens uttalelser i enkeltsaker.

Påtalemyndigheten vil likevel uansett som i dag ha muligheten til en snarlig fremstilling for domstolen, og få rettens prøving av om vilkårene for pågrepelse frem til det tidligste tidspunktet påtalemyndigheten er klar for hovedforhandling er oppfylt, selv om dette ressursmessig vil føre til en ekstra fremstilling for domstolen.

3.3. Innkalling av siktede

3.3.1. Gjeldende rett

Etter strpl. § 86 skal siktede innkalles til rettsmøte ved forkynning av stevning som angir hva saken gjelder. Ved innkalling til hovedforhandling har siktede krav på tre dagers varsel og ved innkalling til andre rettsmøter (herunder tilståelsessaker) -24 timer varsel. Det avgjørende er om lovlige forkynnelse er skjedd i tide, og ikke om innkallingen faktisk har kommet til siktedes kunnskap tre dager før hovedforhandlingen, jf. Rt. 2003 side 1281. Gjeldende regler for varsling av siktede før rettsmøter i strpl. § 86 gjør det ikke mulig med behandling i hurtigspor innen fristene som kan følge av Grl. § 94, jf. strpl. §§ 170a og 183.

Bestemmelsen om innkallingsvarsel må sees i sammenheng med strpl. § 252 nr. 3. Bestemmelsen stiller krav om at tiltalebeslutningen skal gi opplysning om hvilket straffebud som påstås anvendt og med angivelse av innholdet så langt det er av betydning for saken. Påtalemyndigheten skal sende tiltalebeslutningen med bevisoppgave til domstolen i forkant av hovedforhandlingen, jf. strpl. § 262. Det er vanlig at tiltalebeslutningen ved hovedforhandling eller siktelse ved andre rettsmøter blir forkynt for siktede sammen med innkallingen. Retten til å bli informert om hva saken gjelder i tilstrekkelig tid før rettsmøter, har som formål at siktede skal få anledning til å forberede sitt forsvar og sikre kontradiksjon.

Retten til «å få tilstrekkelig tid og muligheter til å forberede sitt forsvar» følger også av EMK artikkel 6 tredje ledd bokstav (b). Vilråene «tilstrekkelig tid og muligheter» er kumulative. EMK foreskriver ikke noe bestemt tidsrom som minstenorm. Hvor lang tid som anses tilstrekkelig, må etter EMDs praksis vurderes konkret. Sentralt for vurderingen vil være sakens kompleksitet, omfang og alvorlighet.⁷ Det vil også ha betydning om siktede har vært representert av forsvarer. For eksempel vil en enkel sak hvor utfallet kan bli en bot, kunne gis kortere forberedelsestid enn en komplisert og alvorlig straffesak med mange saksdokumenter hvor resultatet kan bli flere års ubetinget fengselsstraff.⁸ Vilrået om at siktede skal få tilstrekkelig mulighet til å forberede forsvaret må sees i sammenheng med tidskravet. Eksempelvis kan det ha betydning hvor lang tid det tar før siktede eller forsvarer får tilgang til saksdokumentene. Mulighetene til uhindret kontakt med forsvarer vil også kunne ha betydning.

Bestemmelsen i EMK artikkel 6 tredje ledd bokstav (b) må sees i sammenheng med EMK artikkel 6 tredje ledd bokstav (a) om siktedes rett til å «bli underrettet straks, i et språk han forstår og i enkeltheter, om innholdet og grunnen til siktelsen mot ham». Formålet med underretningen er i praksis å gi siktede tid og mulighet til å forberede et effektivt forsvar. Underretning kan gis både skriftlig og muntlig, og skal redegjøre for det faktiske og rettslige grunnlaget for siktelsen. Selv om det ikke uttrykkelig kommer frem at siktelsen må meddeles skriftlig, må bestemmelsen trolig som hovedregel oppfattes slik,

⁷ jf. Menneskerettigheter i straffeprosessen, Jebens på side 485 flg.

⁸ Jf. Internasjonale menneskerettigheter, Høstmælingen side 210.

idet skriftlighet normalt vil være nødvendig for å oppnå formålet med underretningen.⁹ Det er imidlertid ikke et krav at underretningen må gis på siktedes morsmål så lenge den gis på et språk som er forståelig for siktede.

Etter strpl. § 275 skal domstolen så snart som mulig fastsette tid og sted for hovedforhandlingen og underrette blant annet påtalemyndigheten og forsvarer. Påtalemyndigheten skal sørge for at innkallingen blir forkynt for tiltalte, jf. strpl. § 275 tredje ledd. Dersom siktede ikke forstår norsk, skal stevningen etter påtaleinstruksen § 2-8 oversettes til et språk som siktede forstår.

Der siktede blir ilagt et forelegg fremgår det videre av strpl. § 256 nr. 5 at siktede skal gis en oppfordring «*innen en fastsatt frist å erklære om han vedtar forelegget. Fristen fastsettes slik at han får en betenkningstid som i alminnelighet bør være fra 3 til 10 dager.*»

I forarbeidene¹⁰ til bestemmelsen er det vist til at: «*Påtalemyndigheten bør naturligvis ikke øve noen form for press på siktede for å få forelegget vedtatt. I viktigere saker bør den tvert om sørge for at siktede virkelig henylter [antatt feilskrift for benytter seg] av betenkningstiden, f.eks. til å konferere med en advokat. Det bemerkes at man i denne forbindelse har vært inne på tanken å sette en sperrefrist slik at forelegget først etter et visst antall dager gyldig kan vedtas, [...]. En slik sperrefrist kunne ikke godt gjelde foreleggssaker generelt, men bare saker av større betydning. (I Ramndals forslag var nevnt en grense på 500 kroner). Her vil imidlertid bestemmelsene om bøtemaksima kunne gjøre en liknende nytte, og undertiden ville sperrefristen kunne by på komplikasjoner, f.eks. hvis siktede er en utlending bosatt utenfor Norden. En sperrefrist vil heller ikke alltid være effektiv i de tilfelle siktede har størst behov for beskyttelse, f.eks. når han er sterkt deprimert på foreleggstiden.*»

3.3.2. Departementets foreløpig vurdering og forslag

For å legge til rette for behandling i hurtigspor er det behov for endringer av straffeprosesslovens regler for innkalling av siktede til rettsmøter.

Etter departementets syn vil det enkle og oversiktlige bevisbildet i sakene som vil være aktuelle for behandling i hurtigspor normalt gjøre det forsvarlig med en kortere varslingsfrist. Det foreslås derfor en regel om at varslingsfristen kan settes kortere enn tre dager av påtalemyndighetene dersom det er «ubetenkelig».

Hvorvidt det vil være «ubetenkelig» å varsle med en kortere frist vil bero på en helhetsvurdering, hvor det avgjørende vil være om siktede får tilstrekkelig tid og mulighet til å forberede sitt forsvar. Herunder vil sakens omfang, kompleksitet og alvorlighetsgrad, om forsvarer har blitt oppnevnt på et tidlig tidspunkt, om siktede eller forsvarer har blitt gitt tilgang til saksdokumentene og om siktede har fått en oversettelse av innkallingen være momenter ved vurderingen.

Hurtigspor forutsetter at det utarbeides gode rutiner som blant annet sørger for at forsvarer oppnevnes straks der det er aktuelt, at tolk tilkalles, at saksdokumentene gjøres tilgjengelig for forsvarer og siktede, og at forsvarer gis umiddelbar mulighet til å konferere med sin klient. Oslo tingrett og Oslo politidistrikt har allerede i dag utarbeidet rutiner hvor Oslo politidistrikt har fått forhåndsberammede datoer for rettsmøter fra Oslo

⁹ Jf. Menneskerettigheter i straffeprosessen, Jebens side 474 flg.

¹⁰ NUT 1969:3 til § 263 (lovens § 256).

tingrett. Politidistriktet kan forkynne rettsmøter på disse datoene for siktede sammen med tiltalebeslutning, siktelse eller forelegg og bevisoppgave før løslatelse fra politiarrest. Departementet antar at tilsvarende ordning kan benyttes for saker som skal behandles i hurtigspor.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at strpl. § 86 får et nytt annet ledd annet punktum som lyder:

«Varslingsfristene for innkalling kan fravikes når dette er ubetenkelig.»

I saker der siktede ilegges et forelegg skal det, som nevnt over, i alminnelighet gis en frist på tre til ti dager for å ta stilling til om forelegget vedtas. Der siktede ikke vedtar forelegget på stedet må politi og påtalemyndighet ta stilling til hvor lang betenkningstid siktede bør gis. Selv om det i alminnelighet skal gis tre til ti dagers frist, antar departementet at det i saker som er aktuelle for behandling i hurtigspor kan være forsvarlig å gi en kortere frist. Sakene har et enkelt bevisbilde, og det skal foreligge sikre bevis i saken. Ved utferdigelse av forelegg skal det gis informasjon om hvilke konsekvenser et ikke vedtatt forelegg vil gi, og det bør være mulig for siktede å kunne ta stilling til om det er ønskelig å vedta forelegget eller ikke på relativt kort tid. Det er likevel viktig at det ikke gis så kort frist for vedtakelse der siktede sitter i politiarrest at det kan oppfattes som et utilbørlig press på siktede til å vedta forelegget.

Departementet foreslår på denne bakgrunn ikke endringer i strpl. § 256 nr. 5.

I saker der forelegget ikke vedtas og påtalemyndigheten finner at siktede må gis lengre betenkningstid enn han kan holdes pågrepet, vil siktede måtte løslates.

3.4. Innkalling av vitner

3.4.1. Gjeldende rett

Vitner innkalles ved forkynning av stevning som blant annet skal angi saken, formålet med innkallingen, domstolen, rettsstedet og møtetiden. Etter strpl. § 110 første ledd fjerde punktum bør vitner så vidt mulig få minst tre dagers varsel. Hvis det ikke er mulig med tre dagers varsel, kan fristen settes kortere.

For øvrig åpner strpl. § 111 første ledd første punktum for at retten kan pålegge personer som er til stede på rettsstedet eller i nærheten å møte uten opphold for å avgi forklaring. Pålegget kan meddeles vitnet etter dl § 186 på den måten som retten i hvert enkelt tilfelle finner hensiktsmessig. Det er ikke nødvendig med forkynnelse av vitnestevning som etter hovedregelen i strpl. § 110¹¹.

Bestemmelsene om varsling av vitner må sees i sammenheng med strpl. § 264a som gir vitner som er fornærmet rett til underretning om at det er tatt ut tiltale i saken, og at de kan kreve å gjøre seg kjent med tiltalebeslutningen. Fornærmede kan også etter begjæring få adgang til å gjøre seg kjent med saksdokumentene. På denne bakgrunn kan fornærmede blant annet begjære sivile krav som nevnt i strpl. § 3 fremmet etter strpl. §§ 427 eller 428.

Siktede har som utgangspunkt rett til å føre vitnebevis til støtte for sin sak. Etter EMK artikkel 6 nr. 3 bokstav (d) har siktede rett til å innkalle og avhøre vitner *«under samme vilkår som vitner ført mot ham»*. EMD har som utgangspunkt bare godtatt bevisavskjæring når den nasjonale domstolen har ansett vitneforklaringen for å være unødvendig, enten

¹¹ Jf. Høyesteretts uttalelse i HR-1991-1326-S forutsetningsvis og Bjerke, Keiserud og Sæther (4. utg. 2011) side 441.

fordi tiltalen anses å være tilstrekkelig opplyst, eller fordi forklaringen etter sitt innhold antas ikke å ville opplyse saken. I praksis har det vært avgjørende om den nasjonale domstolen har begrunnet bevisavskjæringen på en tilfredsstillende måte.

3.4.2. Departementets foreløpige vurdering

I saker som skal behandles i hurtigspor vil det ikke være mulig å gi vitnene et varsel på tre dager før rettsmøtet. I disse sakene vil det imidlertid normalt heller ikke være behov for mye tid til å få oversikt over saken, siden det vil være få saksdokumenter og få aktuelle vitner.

Vitnenes behov for varsling og forberedelser vil etter departementets syn være begrenset. Dertil kommer at det ofte vil dreie seg om politivitner som er godt kjent med saken, og har tjenestested i nærheten. Andre vitner vil antakelig også geografisk ofte befinne seg i nærområdet.

Til tross for at sakene vil kjennetegnes av et enkelt og oversiktlig bevisbilde, kan det likevel tenkes tilfeller hvor hensynet til fornærmede eller andre vitner tilsier at det ikke kan gis veldig kort varslingsfrist. Det kan for eksempel være personlige forhold, et spesielt krevende vitnemål, et vanskelig faktum, eller behov for tid til å dokumentere et større erstatningskrav fra fornærmede som ikke er erkjent av siktede o.l. Departementet antar at saker av en slik karakter normalt ikke vil være egnet for behandling i hurtigspor.

Departementet legger videre til grunn at en sak neppe er egnet for behandling i hurtigspor dersom det viser seg at det er et reelt behov for en mer omfattende vitneførsel fra siktedes side, eller det ikke vil være mulig å føre vitnene innenfor den korte tiden som er tilgjengelig. Det påpekes likevel at retten etter en konkret vurdering kan beslutte å nekte å utsette forhandlingene av hensyn til bevisførsel når den vil føre til forsinkelse eller ulempe som ikke står i forhold til beviset og sakens betydning, jf. strpl. § 293 første ledd. Påberopelse av vitner fra siktedes side bør derfor ikke uten videre medføre at behandling i hurtigspor ikke er aktuelt. Retten har en selvstendig plikt til å våke over at saken blir fullstendig opplyst, og kan etter strpl. § 294 beslutte at nye bevis skal innhentes og utsette forhandlingene dersom det skulle vise seg at ytterligere bevisførsel er påkrevet.

På denne bakgrunn anser departementet at det i sakene som er aktuelle for hurtigspor, normalt vil være forsvarlig at vitnene innkalles med kortere varsel enn tre dager. Etter departementets syn åpner bestemmelsen i strpl. § 110 for dette, og det er derfor ikke nødvendig med lovendring på dette punkt for å legge til rette for behandling i hurtigspor. I tillegg kommer strpl. § 111 første ledd som åpner for at retten kan pålegge personer som er i nærheten å møte uten opphold for å avgi forklaring.

3.5. Rett til forsvarer

3.5.1. Gjeldende rett

Behandling i hurtigspor gir kort områdingstid for siktede, og det kan det stilles spørsmål om forsvarer bør oppnevnes i flere saker enn i dag.

Siktede har rett til å la seg bistå av en forsvarer på ethvert trinn av saken, jf. strpl. § 94 første ledd. Dette innebærer imidlertid ikke at siktede alltid har krav på offentlig oppnevnt forsvarer.

Når siktede skal ha forsvarer etter strpl. §§ 96-99 skal retten oppnevne offentlig forsvarer for ham, jf. strpl. § 100 første ledd. Se for øvrig straffeprosessloven kapittel 9 når siktede ellers har krav på offentlig oppnevnt forsvarer.

Ved pågripelser skal siktede så vidt mulig ha forsvarer straks det er klart at han ikke vil bli løslatt innen 24 timer etter pågripelsen, jf. strpl. § 98 første ledd første punktum. I Ot.prp.nr. 66 (2001 – 2002) side 132 fremgår det at: «*Mange personer som er pågrepet, blir løslatt etter kort tid, for eksempel fordi de er sjekket ut av saken. Da vil retten til offentlig forsvarer ikke inntre. Retten inntre først når det er klart at pågripelsen vil vare i mer enn 24 timer. Retten til forsvarer inntre senest når 24 timer er gått og den siktede ikke er løslatt.*»

Påtalemyndigheten kan også oppnevne forsvarer etter denne bestemmelsen, jf. strpl. § 102 første ledd annet punktum. Formålet er å sikre at oppnevning kan skje også utenfor rettens åpningstid. Oppnevningen vil for disse sakene vare inntil den siktede blir fremstilt for retten eller løslatt, eventuelt frem til retten på et tidligere tidspunkt behandler spørsmål om oppnevning av forsvarer, jf. påtaleinstruksen § 9A-5. Påtalemyndighetens oppnevning av forsvarer reguleres nærmere i påtaleinstruksen kapittel 9A.

Ved varetektsfengsling skal siktede så vidt mulig ha forsvarer i det rettsmøte som holdes for å avgjøre spørsmålet om varetektsfengsling, jf. strpl. § 98 annet ledd.

Ved hovedforhandling er hovedregelen at det skal oppnevnes forsvarer, jf. strpl. § 96 første ledd. Det er imidlertid flere unntak fra dette, blant annet ved promillekjøring, førerkortbeslag, og dersom det er aktuelt å ilegge bot og saken fremmes på grunnlag av et ikke vedtatt forelegg etter strpl. § 268, jf. strpl. § 96 annet ledd nr. 2. Bakgrunnen for regelen er at i promillesakene byr vanligvis verken skyldspørsmålet eller straffutmålingen på særlige problemer. Når det gjelder foreleggsakene tilsier påtalemyndigheten valg av straffereaksjon i form av bøtestraff i seg selv at sakene ikke er så alvorlige at det er grunn til å foreskrive at siktede som hovedregel skal ha forsvarer på det offentliges bekostning.¹²

Ved pådømmelse ved tilståelsesdom behandles saken utenfor hovedforhandling, og siktede har som hovedregel ikke krav på å få oppnevnt forsvarer. Med enkelte unntak har siktede i tilståelsessaker likevel rett på forsvarer der det kan bli aktuelt å idømme ubetinget frihetsstraff i mer enn seks måneder, samt der det er oppnevnt bistandsadvokat for fornærmede i medhold av strpl. § 107 a, jf. strpl. § 99.

I de tilfeller siktede ikke har rett på forsvarer, skal retten oppnevne forsvarer hvis særlige grunner taler for det, jf. strpl. § 100 annet ledd.

Av forarbeidene fremgår det at vilkåret «særlige grunner» refererer seg til den siktedes sosiale og personlige forhold og til sakens art. Relevante hensyn ved vurderingen er blant annet sakens alvor, sakens betydning for den siktede, om faktum eller jus er uklart eller komplisert, den siktedes alder og helsemessige status, forventet straff og manglende språk- eller samfunnskunnskaper.

3.5.2. Departementets foreløpige vurdering

Der siktede er pågrepet i mer enn 24 timer, vil siktede ha rett til offentlig oppnevnt forsvarer frem til fremstilling for retten eller løslatelse. Der det er aktuelt å

¹² Jf. Ot.prp.nr. 53 (1983-1984) s. 89

varetektsfengsle under hovedforhandling i tingretten, vil siktede ha rett til forsvarer. I saker hvor det ikke er aktuelt å varetektsfengsle under hovedforhandling og i tilståelsessakene, vil siktede etter gjeldende rett ikke alltid ha rett på forsvarer som redegjort for over.

Ettersom behandling i hurtigspor skal gå meget raskt, kan det tenkes at det vil være nødvendig å oppnevne forsvarer for å sikre at siktedes rettigheter blir ivaretatt selv om det normalt ikke ville vært grunnlag for å oppnevne forsvarer.

Departementet viser til at bestemmelsen i strpl. § 100 annet ledd foreskriver at offentlig forsvarer skal oppnevnes dersom det foreligger særlige grunner. Dersom behandling i hurtigspor medfører at det foreligger slike særlige grunner, for eksempel at den hurtige behandlingen tilsier at siktede har større behov for bistand enn ved en normal saksgang, skal forsvarer oppnevnes. Departementet understreker at selv om det i praksis skulle vise seg at dette ofte blir tilfellet, skal ikke forsvarer uten videre oppnevnes dersom den raske behandlingen ikke skaper særlig større utfordringer for siktedes forsvar enn om saken hadde fulgt ordinær saksgang.

Departementet foreslår derfor ikke endringer i reglene om retten til oppnevnt forsvarer.

3.6. Det frie forsvarervalg

3.6.1. Problemstilling og gjeldende rett

Siktedes rett til fritt forsvarervalg følger av strpl. §§ 94 første ledd og 102 første ledd, EMK artikkel 6 nr. 3 bokstav (c) og SP artikkel 14 nr. 3 bokstav (d), og må innfortolkes i det generelle kravet til en rettferdig rettergang i Grl. § 95. Høyesterett har uttalt at det frie forsvarervalg er «et sentralt prinsipp i vår rettspleie». ¹³ Hensynene bak prinsippet er at siktede skal sikres et uavhengig og effektivt forsvar, en rettferdig rettergang og at siktede skal ha tillit til rettsapparatet.

Det frie forsvarervalg er likevel ikke uten unntak, jf. strpl. § 102 første ledd fjerde og femte punktum. Det er i første rekke hensynet til rask straffesaksavvikling og reglene om bostedsforbehold som gjør at siktedes forsvarervalg ikke alltid kan etterkommes. Med den raske saksbehandlingen det legges opp til i hurtigspor vil det oftere enn ved ordinær saksgang være risiko for at siktedes valg av forsvarer ikke kan etterkommes.

I EMK artikkel 6 nr. 3 bokstav (c) heter det at

«enhver som blir siktet for en straffbar handling, skal [ha rett til å] forsvare seg (...) med rettslig bistand etter eget valg».

Praksis fra EMD viser at retten til selv å velge forsvarer ikke er unntaksfri. EMD har for eksempel lagt til grunn at antallet forsvarere i en enkelt sak kan begrenses, at det kan stilles visse faglige krav til forsvareren og at siktede kan nektes å bruke forsvarere som ikke tilfredsstillende visse advokatetiske prinsipper. ¹⁴

Spørsmålet om retten til å velge forsvarer er drøftet av EMD i saken Ennslyn, Baader og Raspe, ¹⁵ hvor det er fremhevet at *«the purpose of this provision is to ensure that both sides of*

¹³ Rt. 2004 side 950.

¹⁴ jf. bl.a. Jørgen Aall Rettergang og menneskerettigheter side 369 flg., og Grosz, Beatson og Duffy Human rights: The 1998 act and the European Convention side 257-258.

¹⁵ Sak DR 14 (1979) side 64.

the case are actually heard by giving the accused, as necessary, the assistance of an independent professional». Det viktigste hensynet bak prinsippet er altså å sikre en forsvarer som er uavhengig, og som derved kan utøve et effektivt forsvar hvor alle sider av saken faktisk blir belyst. Dette formålet kan oppfylles ved at siktede får mulighet til å velge blant flere kvalifiserte forsvarere, selv om ikke alle forsvarere som finnes er tilgjengelige på et gitt tidspunkt.

Av Croissant-saken¹⁶ fremgår det videre at selv om de nasjonale domstolene må ta et visst hensyn til hva den siktede ønsker når det gjelder forsvarervalg kan domstolen «*override those wishes where there are relevant and sufficient grounds for holding this necessary in the interests of justice*». Videre ble det fremhevet at «*avoiding interruptions or adjournments corresponds to an interest of justice which is relevant in the present context and may well justify an appointment against the accused's wishes*». Det avgjørende må etter dette være om nasjonale myndigheter har relevante og tilstrekkelige grunner for at det er nødvendig å begrense retten til valg av forsvarer.

Strpl. § 102 ble endret ved lov av 28. juni 2002 nr. 55. Mens den valgte forsvarer tidligere bare kunne nektes oppnevnt dersom dette ville føre til «vesentlig forsinkelse» av saken, er det nå tilstrekkelig at oppnevning vil føre til «*forsinkelse av betydning for saken, herunder til overskridelse av fristen for å avholde hovedforhandling i § 275 annet ledd annet punktum*». Denne bestemmelsen ble vedtatt som ledd i arbeidet med raskere straffesaksbehandling.

I forarbeidene til endringen ble forholdet til EMK artikkel 6 nr. 3 c vurdert, og departementet konkluderte med at den nye bestemmelsen ikke var i strid med Norges folkerettslige forpliktelser.¹⁷ I vurderingen av forholdet til det frie forsvarervalg drøftet forarbeidene herunder spørsmålet om hvor reell retten til et fritt forsvarervalg var, og hvor vid retten egentlig burde være. Det ble reist spørsmål om siktedes rett til å velge forsvarer skulle gjøre det mulig å velge mellom alle tilgjengelige forsvarere uansett når de hadde tid til å ta seg av saken, eller gi en rett til å velge mellom de forsvarerne som kunne ta saken innen rimelig tid. Det ble påpekt at retten til å oppnevne en annen forsvarer enn den siktede har valgt må vurderes konkret, hvor det bl.a. bør tas hensyn til hvor viktig det er for den siktede å ha den bestemte forsvareren. Et viktig moment som ble fremhevet var hvorvidt siktede hadde latt seg bistå av den samme forsvareren i flere saker, eller om det er et førstegangstilfelle.

Der siktede ikke har et bestemt ønske om forsvarer velges en forsvarer av retten eller påtalemyndigheten, som da i første rekke skal oppnevne en av de faste forsvarerne. I medhold av i strpl. §§ 101 og 107g er det gitt nærmere regler om hvordan faste forsvarere og bistandsadvokater oppnevnes, se nærmere forskrift om faste forsvarere og bistandsadvokater.¹⁸ Av forskriftens § 1 første ledd første punktum fremgår det at:

«Domstoladministrasjonen fastsetter antallet faste forsvarere og bistandsadvokater ved den enkelte domstol».

Av forskriftens § 2 fremgår det videre at:

«Faste forsvarere og bistandsadvokater ved tingrett og lagmannsrett antas på åremål for 6 år med adgang til gjenoppnevning».

¹⁶ Sak A237-B (1992) avsnitt 28 og 29

¹⁷ Jf. Ot. prp. nr. 66 (2001-2002) side 74.

¹⁸ FOR-2011-03-04-251.

Oslo tingrett har i dag antatt om lag 30 faste forsvarere. Disse får tildelt straffesaker etter tur. I tillegg har de turnus som forsvarervakt. På forsvarervakt møter forsvarerne i nye fengslinger hvor siktede ikke har et spesielt forsvarerønske. Hvis en siktet som er pågrepet skal ha oppnevnt forsvarer etter strpl. § 98 første ledd og ikke har et spesielt forsvarerønske, er det turnusforsvarer for neste dag som oppnevnes.

3.6.2. Departementets foreløpige vurdering

Det frie forsvarervalg er et viktig prinsipp både etter norsk og internasjonal rett, og det frie forsvarervalg må også gjelde i sakene som behandles i hurtigspor. Politi, påtalemyndighet og retten må derfor tilstrebe at den som siktede ønsker som forsvarer så vidt mulig oppnevnes.

Der siktede ønsker en bestemt forsvarer vil iretteføring i et hurtigspor kunne medføre at forsvarer ikke har anledning til å møte på grunn av den korte tiden som står til rådighet.

I aktuelle saker for hurtigspor vil siktede ofte være uten tilknytning til landet, og derfor sjeldent har opparbeidet et klientforhold til en bestemt forsvarer. Departementet antar at bare et lite antall siktede personer har så god kjennskap til ulike forsvarere at de tar et reelt valg. Behandling i hurtigspor vil gjelde saker der bevisbildet er enkelt og oversiktlig, og straffen som siktede risikerer vil i de fleste saker være relativt lav. Disse forholdene tilsier at siktede må kunne få oppnevnt en annen forsvarer hvis den siktede selv har valgt ikke har mulighet til å møte på kort varsel. Samfunnets behov for en effektiv behandling av disse straffesakene trekker også i samme retning.

Det frie forsvarervalg er heller ikke i dag uten begrensninger. Siktede må velge blant forsvarere som er tilgjengelige. Det innebærer en forutsetning om at den valgte forsvareren både kan og vil påta seg oppdraget. Slik sett innebærer begrensningen som følge av den raske behandlingen i og for seg bare at kretsen av tilgjengelige forsvarere blir noe redusert. Etter departementets syn kan dette være forsvarlig så lenge det foreligger en reell valgmulighet blant en krets av en viss størrelse av kompetente forsvarere. Det er et prinsipielt viktig skille mellom det å måtte velge mellom de forsvarere som for tiden har kapasitet til å ta saken, og det å bli nektet en ønsket forsvarer som er ledig.

Dersom den forsvarer som siktede ønsker ikke har anledning, eller dersom siktede ikke har bedt om en bestemt forsvarer, vil en forsvarer måtte oppnevnes av retten eller påtalemyndigheten. Departementet antar at det kan være behov for å etablere en ny eller justert forsvarervaktordning som er tilpasset hurtigsporbehandling.

Hvorvidt det vil være mulig å utvide oppdraget til de som allerede er oppnevnt som faste forsvarere ved Oslo tingrett må herunder vurderes nærmere. I dialog med de berørte aktører må det videre vurderes om forskrift om faste forsvarere og bistandsadvokat bør endres slik at det kan lyses ut verv som forsvarer for hurtigsporsaker, eller alternativt utvide antall faste forsvarere. Det sentrale er å etablere en ordning som er tilpasset hurtigsporsakene, og som samtidig sikrer at siktede får et betryggende forsvar.

Den nærmere organiseringen må skje i samarbeid mellom påtalemyndigheten, Oslo tingrett og forsvarerne.

Etter departementets oppfatning vil det ikke være behov for noen endring av strpl. § 102 for å tilpasse bestemmelsen til sakene som skal behandles i hurtigspor. I de tilfeller der den valgte forsvarer ikke kan påta seg saken på kort tid, og dette valget etter omstendighetene må respekteres, vil saken følge ordinær saksgang.

3.7. Meddomsrett/enedommersaker

3.7.1. Foreleggsaker

3.7.1.1. Gjeldende rett

Oslo tingrett har reist spørsmål ved om tingretten bør settes med én fagdommer og to meddommere i alle saker som behandles i hurtigspor. Bakgrunnen for Oslo tingretts forslag er til dels rettssikkerhetsmessige hensyn, og til dels praktiske hensyn.

Saker som blir påtaleavgjort med tiltalebeslutning eller forelegg, blir i domstolen behandlet etter straffeprosessloven kapittel 22 som hovedforhandling. Hovedregelen for hovedforhandlinger i straffesaker er at retten settes med én fagdommer og to meddommere (meddomsrett), jf. strpl. § 276 første ledd. Etter bestemmelsens annet punktum kan retten på nærmere vilkår settes uten meddommere i saker hvor påtalemyndigheten har utferdiget forelegg.

Begrunnelsen for legdommerdeltakelse i straffesaker generelt er blant annet grundig behandlet i NOU 2011:13 (Juryutvalget) punkt 8.3. Kort oppsummert er hovedhensynene bak ordningen demokratisk kontroll med rettsvesenet, hensynet til den alminnelige rettsbevissthet, tilliten til strafferettspleien, bredere belysning av saken, og derved fremme av kvaliteten på avgjørelsene og styrke rettssikkerheten.

For saker hvor påtalemyndigheten har utferdiget forelegg, kom det imidlertid i 2009 et tillegg i straffeprosessloven § 276 første ledd annet punktum som åpner for at rettens leder kan beslutte at retten settes uten meddommere. Bakgrunnen for lovendringen var et ønske om å få en bedre avstemming mellom det straffesaken gjelder og de ressursene som blir brukt i saksbehandlingen.¹⁹ For å begrense lovendringen til de mindre alvorlige sakene, og til der det er rettssikkerhetsmessig forsvarlig, ble unntaket bare gjort gjeldende for saker som omhandler straffbare forhold som kan straffes med bot og/eller fengsel i inntil ett år, og hvor retten ikke finner behandlingsmåten betenkelig. Gjelder forelegget flere straffbare forhold, er det strafferammen etter loven for hvert enkelt av forholdene som avgjør om saken omfattes av bestemmelsen. I forarbeidene er det fremhevet at bestemmelsen blant annet vil passe for foreleggsaker som naskeri og skadeverk, besittelse og bruk av narkotika, og brudd på vegtrafikkloven, som f.eks. hastighetsoverskridelser.²⁰ Som eksempler på hva som kan anses betenkelig viser forarbeidene til saker som har særskilt stor betydning for siktede, eller hvor det er forbundet med særskilte utfordringer å kommunisere med siktede.

Domstolen kan avgjøre om retten skal settes uten meddommere, og avgjørelsen kan ikke ankes. Rettens vurdering av om behandlingsmåten er betenkelig kan heller ikke brukes som grunnlag for å anke dommen, jf. strpl. § 276 første ledd i.f. En part som mener at saken faller utenfor den kategorien av saker som tingretten kan behandle uten meddommere har imidlertid mulighet til å bruke dette som grunnlag for anke over saksbehandlingen. jf. Ot.prp. nr. 13 (2008-2009) punkt 3.5. i.f.

3.7.2.2. Departementets foreløpige vurdering

Lovendringen i 2009 om at retten ved behandling av foreleggsaker kan settes bare med en juridisk dommer innebar en forenkling av saksbehandlingen. Lovendringen kom etter en grundig vurdering av nødvendig ressursinnsats sett i forhold til hva som ble ansett som en

¹⁹ Jf. Ot.prp. nr. 13 (2008–2009).

²⁰ Jf. jf. Ot.prp. nr. 13 (2008-2009) side 15.

rettssikker, forsvarlig og hensiktsmessig behandling av foreleggsaker. De forenklede saksbehandlingsreglene ble funnet rettssikkerhetsmessig forsvarlig i saker av mindre alvorlig karakter.

Departementet har vurdert om det er særegne forhold ved behandling i hurtigspor som tilsier at retten alltid bør settes med meddommere i foreleggsakene.

Sakene som skal behandles i hurtigspor må forberedes raskt av politi, påtalemyndighet, forsvarer (der det er oppnevnt) og i domstolen. Dette kan gi en risiko for at spesielle forhold i saken eller hos siktede ikke blir tilstrekkelig utredet under forberedelsen. Det kan i utgangspunktet tale for at det vil gi økt rettssikkerhet at retten gis en bredere sammensetning med meddommere.

Foreleggsakene som behandles i hurtigspor vil imidlertid ha et klart og enkelt bevisbilde. Dette er saker som allerede i dag vil være raskt påtaleavgjort av påtalemyndigheten, og forberedes raskt hos de øvrige aktørene og eventuelle vitner. Sakene vil også ha få saksdokumenter og begrenset bevisføring. Påtalemyndigheten og forsvarer (der det er oppnevnt) kan, der det er mulig å ferdigstille en foreleggsak på kort tid, varsle domstolen om at det er forhold som tilsier at den bør vurdere om retten skal settes med meddommere. Påtalemyndigheten har en særlig oppfordring til å være oppmerksomme på slike forhold i saker hvor siktede ikke har forsvarer.

Den korte forberedelsestiden kan også medføre at det oppstår uforutsette forhold under domstolsbehandlingen som av tidsmessige årsaker ikke ble fanget opp før hovedforhandling. På grunn av sakenes oversiktlige karakter og begrensede omfang vil det antakelig i liten utstrekning oppstå slike uforutsette forhold. I de få sakene det likevel oppstår, og det gjør en behandlingsform uten meddommere betenkelig, har domstolen etter dagens regler en plikt til å omberamme saken til meddomsrett.

Departementet bemerker at det forhold at siktede vil ha behov for tolk i retten, ikke er et forhold som nødvendigvis gjør det betenkelig å sette rett uten meddommere. Det må knytte seg særskilte utfordringer til å kommunisere med siktede før det anses betenkelig. Er det en tolk til stede vil vanlige språkproblemer normalt være avhjulpet. Annerledes kan det stille seg dersom det kommer frem på forhånd eller under rettsbehandlingen at det er tvil om siktede har personlige begrensede forutsetninger for å følge saken eller for å få formidlet sin forklaring til det saken gjelder. I slike tilfeller kan det være betenkelig å sette rett uten meddommere.

Konsekvensene en rettskraftig straffedom kan ha for behandlingen av en eventuell utlendingssak kan være et moment som kan tale for at retten regelmessig bør settes med meddommere. I forarbeidene er det eksplisitt nevnt at det skal legges vekt på forhold som vil ha særskilt stor betydning for siktede. På den andre siden behandles foreleggsaker med utenlandske borgere også i dag uten meddommere. Spørsmålet om forholdet til en eventuell utlendingssak ble ikke eksplisitt vurdert under behandlingen av lovendringen i 2009. Departementet kan imidlertid ikke se at den kortere forberedelsestiden med mulig utvisningsvedtak med innreiseforbud bør tilsi at retten alltid bør settes som meddomsrett i disse sakene.

Departementet mener etter dette at foreleggsakene som behandles i hurtigspor ikke betinger andre vurderinger enn det som følger av dagens regelverk, og foreslår ikke lovendringer på dette punktet.

Departementet har vurdert en samtykkebasert ordning som en mellomløsning. Ved lovendringen i 2009 ble det også vurdert om det skulle være opp til domstolen å avgjøre om retten bør settes med eller uten meddommere, eller om hovedregelen skulle være at

retten ble satt uten meddommere, men at partene kunne kreve at den ble satt med meddommere. På side 10 i Ot.prp. nr. 13 (2008–2009) fremgår:

«Departementet ser det framleis slik at det ikkje er tenleg å late det vere opp til den skuldgevene å krevje at det skal vere meddommarar med ved pådøminga i tingretten. Den skuldgevene vil sjeldan ha eit godt grunnlag for å vurdere spørsmålet, og det er uvisst om endringa i så fall samla sett vil gje noka forenkling. (...) Men som nemnt kan både påtalemakta og den skuldgevene sitt syn på spørsmålet inngå i den vurderinga som retten skal gjere».

Departementet kan heller ikke se at det for saker som behandles i hurtigspor vil være særlige hensyn som tilsier at det bør innføres en samtykkebasert ordning.

3.7.2. Tilståelsessaker

3.7.2.1. Gjeldende rett

Tilståelsessaker behandles utenfor hovedforhandling av én fagdommer, jf. strpl. § 248. På bakgrunn av Oslo tingretts innspill om at retten i alle saker som føres i hurtigspor bør settes som meddomsrett er det også vurdert om retten i tilståelsessaker som føres i hurtigspor bør settes som meddomsrett, eller som et alternativ etter de forenklete saksbehandlingsreglene i strpl. § 248, men med meddommere.

Etter strpl. § 248 kan tingretten pådømme en sak uten tiltalebeslutning og hovedforhandling (tilståelsesdom) når det begjæres av påtalemyndigheten, siktede samtykker, og retten selv ikke finner det betenkelig. Ordningen gjelder for straffbare handlinger som ikke kan medføre fengsel i mer enn 10 år, og siktede avgir normalt en uforbeholden tilståelse som styrkes av de øvrige opplysninger (bokstav a).²¹

Tilståelsessakene behandles utenfor hovedforhandling og retten settes derfor uten meddommere, kun med en fagdommer. De øvrige reglene for hovedforhandling får heller ikke anvendelse, herunder gjelder ikke bevisumiddelbarhetsprinsippet. Saken kan avgjøres uten at vitnene føres direkte for domstolen. Det vanlige er at saksdokumentene med nedtegning av vitnemål og andre bevis følger påtalemyndighetens oversendelse til domstolen sammen med begjæringen om tilståelsesdom. Retten kan videre settes uten at påtalemyndigheten er tilstede, og normalt er det ikke oppnevnt forsvarer. Begrunnelsen for den forenklete behandlingsmåten er at så lenge siktede har erkjent straffeskyld er det ikke behov for den samme grundige behandlingen av skyldspørsmålet som meddomsrettssakene foreskriver.

Det er påtalemyndigheten som gjennom sin begjæring til retten legger føringen for behandlingen ved tilståelsesdom. Forutsatt at de øvrige lovbestemte vilkårene er oppfylt kan domstolen slik loven er utformet i dag ikke avslå begjæringen på annet grunnlag enn at pådømmelsen er betenkelig. Forarbeidene har generelt vist til at det kan være rimelig grunn til å avslå summarisk behandling når sakens art eller andre særlige omstendigheter gjør at det anses betenkelig.²² Det kan for eksempel gjelde for særlig alvorlige forhold, eller når straffbarheten må avgjøres ved en skjønnsmessig bedømmelse.

²¹ Promillesaker og kjøring uten førerkort kan pådømmes som tilståelsessak dersom siktede erklærer seg skyldig etter siktelsen.

²² Jf. Ot.prp. nr. 35 (1978-1979) i kommentaren til § 248.

3.7.2.2. Departementets foreløpig vurdering

Dagens forenklete regler for behandling av tilståelsessaker har som utgangspunkt at siktede har erkjent straffeskyld og samtykker til at saken behandles summarisk. De bærende hensyn for lekdommerdeltakelse får mindre gjennomslagskraft i denne konteksten. Det er særlig hvor det er tvil om bevisbedømmelsen at lekdommerdeltakelse representerer et viktig rettssikkerелеment.

Loven oppstiller som nevnt i punktet over flere rettssikkerhetsventiler som også vil få anvendelse i hurtigspor. Retten skal ikke behandle saken som en tilståelsessak dersom det er betenkelig, og siktede vil få oppnevnt forsvarer der sakens alvor tilsier det.

På denne bakgrunn anser ikke departementet at den raske behandlingen i seg selv tilsier at det bør være lekdommerdeltakelse ved pådømmelse i tilståelsessakene. Det vises til at disse sakene allerede i dag avvikles svært raskt i domstolene, og at det ikke er uvanlig at det avsies en dom umiddelbart etter rettsmøtet som blir forkynt for siktede på stedet.

Sakene som vil bli behandlet i hurtigspor, vil ofte gjelde utenlandske borgere. Dette innebærer at det ofte vil være behov for tolk, og at domfelte ved rettskraftig avgjørelse kan risikere etterfølgende utvisningsvedtak med innreiseforbud.

Departementet anser ikke at behovet for tolk i seg selv tilsier at det er betenkelig å behandle saken uten meddommere. Allerede i dag behandles mange tilståelsessaker med utenlandske borgere som part.

Pådømmelse som tilståelsessak er, i motsetning til behandlingen uten meddommere i foreleggsaker, samtykkebasert. Det innebærer at saken må utsettes og settes som meddomsrett dersom siktede trekker samtykket i retten, eller det under behandlingen viser seg at vilkårene for pådømmelse ikke lenger er oppfylt. Dette kan ikke raskt avhjelpest ved bruk av varameddommere fordi de øvrige saksbehandlingsreglene for hovedforhandlinger også må følges. Det anses av samme grunn ikke hensiktsmessig å sette rett etter de forenklete reglene, men med meddommere. Saken vil fortsatt måtte bli utsatt dersom siktede trekker samtykket.

Blir saken utsatt som følge av at saken ikke kan pådømmes som tilståelsessak vil saken derfor normalt ikke kunne behandles innenfor det aktuelle tidsrommet som er forutsatt i hurtigspor. I mange saker vil det ikke være aktuelt med varetektsfengsling, og siktede må løslates hvis han ikke holdes pågrepet på bakgrunn av en utlendingssak.

Tilståelsessakene avvikles imidlertid i dag stort sett uten at saken må utsettes. Etter departementets vurdering er det derfor ikke tilstrekkelig grunner til at tilståelsessakene skal behandles som meddomsrett i hurtigspor. Det er en stor ressursmessig fordel for politi, påtalemyndighet og domstolen at saken kan gå som tilståelsessak. Det er også en fordel for siktede som normalt vil få en strafferabatt som ihensyntar samtykket til den forenklete behandlingsformen i tillegg til tilståelsen.

Til dette kommer at påtalemyndigheten har muligheten til å velge å la sakene gå som hovedforhandling dersom det i praksis viser seg vanskelig å få gjennomført tilståelsessaker i hurtigspor.

Departementet mener etter dette at tilståelsessaker som behandles i hurtigspor skal følge dagens regelverk, og foreslår ikke lovendringer på dette punktet.

3.8. Trekking av meddommere

3.8.1. Gjeldende rett

Etter dl. § 88 skal retten i god tid før hovedforhandling trekke meddommere og varamedlemmer. Etter dl. § 86 skal trekking skje på en tilfeldig måte blant alle som er registrert i utvalgene i den trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes. En dommer kan ved trekking bestemme at de samme meddommerne skal tjenestegjøre i flere saker, dersom sakene skal behandles i umiddelbar sammenheng og det må antas at de til sammen ikke vil vare i mer enn 10 dager. Domstollederen kan treffe en generell beslutning etter denne bestemmelsen for foreleggsaker som skal behandles i umiddelbar sammenheng samme dag, jf. dl. § 89. Bestemmelsene i dl § 93 første ledd om hurtigtilkalling vil også kunne komme til anvendelse ved behandlingen av saker i hurtigspor.

3.8.2. Departementets foreløpige vurdering

Ved behandling i hurtigspor vil det være behov for avvikling av straffesaken på kort varsel. Meddommere som er innkalt og møter til en sak som blir avlyst eller utsatt, vil kunne hurtigtilkalles til en annen sak. Det samme må gjelde varameddommere som møter uten at det blir bruk for dem i den saken de er tilkalt til. En forutsetning for å gjøre dette er at den saken de hurtigtilkalles til, ikke varer lenger enn den saken de opprinnelig var innkalt til. I motsatt fall vil de kunne påberope seg lovlig forfall med mindre de samtykker til å tjenestegjøre ut over den opprinnelige tilkallingen.²³

Oslo tingrett har i dag en praksis hvor varameddommere som er trukket ut i saker som bare skal vare en eller to dager får beskjed i innkallingsbrevet at de ikke skal møte hvis de ikke blir tilkalt. I saker som skal vare i tre dager eller mer får varameddommerne beskjed om å møte første dag. Blir det ikke bruk for dem i den saken de er trukket ut som varameddommer i, benyttes de i andre saker hvor det viser seg at det blir behov for varameddommer. Også meddommere som møter i saker som blir avlyst brukes som varameddommer i saker ved behov. Oslo tingrett har foreslått som en løsning at disse varameddommerne og meddommerne i saker som blir avlyst kan brukes i hurtigsporsakene. Alternativt kan man bruke noe av den samme ordningen som man gjør ved forhåndsberamning av straffesaker. Her trekkes meddommerne etter at påtalemyndigheten har fått reservert tid til hovedforhandling, men før tiltalen er tatt ut.

Departementet anser på denne bakgrunn at trekking av meddommere for hurtigsporsaker kan avvikles innenfor eksisterende regelverk, og det foreslås derfor ikke lovendringer.

3.9. Ankebehandling

3.9.1. Gjeldende rett

3.9.1.1. Ankefrist

Ankefristen for straffesaker er to uker fra den dag dommen ble avsagt, jf. strpl. § 310 første ledd. Det samme gjelder de sivile krav som er pådømt sammen med straffesaken med hjemmel i strpl. § 3, jf. § 310 første ledd annet punktum, dersom siktede ønsker disse behandlet i ankeomgangen. Det kan uansett inngis særskilt sivil anke mot pådømmelsen av det borgerlige rettskrav innen fire uker etter at dommen er forkynt, jf. strpl. § 435.

²³ Jf. Ot.prp. nr. 22 (2009-2007).

Utgangspunktet for ankefristen fremgår av strpl. § 310 annet og tredje ledd. Fristen for siktede løper fra det tidspunktet dommen er forkynt for ham. Dersom det har vært domsavsigelse med rettsmøte løper fristen fra dette tidspunktet. Hvis siktede er pålagt å møte til såkalt fremmøteforkynning løper fristen fra dette tidspunktet selv om siktede ikke møter. Se for øvrig de nærmere reglene om forkynnelse i domstolloven kapittel 9.

I straffesaker løper ankefristen også i rettsferien. Reglene om utsettelse av ankefristen i rettsferien gjelder ikke i straffesaker, jf. Rt. 2010 side 58. Dersom ankefristen oversittes, kan anken likevel på nærmere vilkår tas under behandling etter strpl. § 318.

Når ankeberettiget påtalemyndighet ikke har vært til stede ved domsavsigelsen, løper fristen fra den dag dommen er kommet inn til dennes kontor, og uansett løper den ut fire uker etter at den kom inn til vedkommende påtalemyndighet som utførte aktoratet, jf. strpl. § 310 siste ledd.

Formålet med ankefrist av en viss lengde er å gi domfelte og påtalemyndigheten tilstrekkelig tid og mulighet til å foreta en forsvarlig vurdering av om det er grunnlag for en anke. Lengden for ankefristen må ses i sammenheng med kravet i EMK artikkel 6 (3) bokstav b om tilstrekkelig tid og mulighet til å forberede sitt forsvar. I *Delcourt mot Belgia*²⁴ ble det fastslått at selv om konvensjonen ikke pålegger statene å opprette ankedomstoler, må en stat som har overprøvingsinstanser sørge for at de fundamentale rettighetene i artikkel 6 ivaretas. I vurderingen av om ankefristen er tilstrekkelig, skal det etter praksis fra EMD blant annet tas hensyn til muligheten for domfelte til å innsende supplerende prosesskrift, se *Hadjianastassiou mot Hellas*.²⁵ I denne saken måtte klageren anke innen fem dager uten å ha hatt mulighet til å gjøre seg kjent med den skriftlige versjon av straffedommen med domsgrunner. EMK artikkel 6 (1), jf. artikkel 6 (3) bokstav (b) ble ansett krenket.

Etter strpl. § 321 siste ledd kan også lagmannsrettens beslutning om å nekte en anke fremmet ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen. Ankefristen er også her to uker, jf. strpl. § 379.

3.9.1.2. Siling av anker

Alle anker slipper ikke inn til ankebehandling. Strpl. § 321 regulerer nærmere på hvilke vilkår saker kan slippe inn til lagmannsretten. Silingsreglene er begrunnet i ressurs hensyn.

Lagmannsretten må samtykke til at saken blir fremmet til ankebehandling der påtalemyndigheten ikke har påstått og det ikke er idømt annen reaksjon enn bot, inndragning eller tap av retten til å føre motorvogn mv., jf. første ledd. Samtykke skal bare gis når det foreligger særlig grunner, og hovedregelen er derfor at slike saker ikke slipper inn til ankeforhandling. Det følger av forarbeidene at særlige grunner kan foreligge der avgjørelsen er særlig tvilsom, den har betydning utenfor den foreliggende sak, eller den har særlig store konsekvenser for siktede. At det er ilagt subsidiær fengselsstraff er uten betydning, jf. Rt. 1997 side 913.

Anker kan i øvrige saker nektes fremmet når retten finner det klart at anken ikke vil føre frem, jf. annet ledd. Anke fra påtalemyndigheten over forhold som ikke er til gunst for siktede kan også nektes fremmet når retten finner at anken gjelder spørsmål av mindre betydning, eller at det ellers ikke er grunn til at anken blir prøvd, jf. strpl. § 321 annet ledd

²⁴ Sak A 11 (1970).

²⁵ Sak A 252 (1992) punkt 29 – 37.

annet punktum. Anker i saker med strafferamme på over 6 år skal tillates fremmet med mindre unntakene i annet ledd annet punktum får anvendelse, se tredje ledd.

Den nærmere gjennomføringen av silingen av anker i lagmannsretten fremgår av strpl. § 324. Det er ingen partsforhandling, og saksbehandlingen er skriftlig. Partene kan sende inn uttalelser, som vil bli tatt hensyn til dersom de kommer inn før saken er tatt opp til avgjørelse. Retten skal sørge for at nye faktiske opplysninger som ikke åpenbart er uten betydning underrettes motparten. I nyere rettspraksis er det vektlagt at hensynet til kontradiksjonsprinsippet kan tilsi at også nye opplysninger av annen art må gis anledning til å bli imøtegått, selv om dette ikke uttrykkelig fremgår av bestemmelsen.

Avgjørelser om siling treffes i lagmannsretten ved beslutning av tre dommere etter skriftlig behandling. Beslutninger om å nekte samtykke eller å nekte anken fremmet krever enstemmighet. Beslutningene begrunnes etter de nærmere reglene i strpl. § 321 femte ledd.

Anke til Høyesterett vil kun bli tillatt fremmet ved samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg, jf. strpl. § 323. Samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utover den foreliggende sak, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken prøvd i Høyesterett. Avgjørelsen treffes ved beslutning. Ved nektelse stilles det krav om enstemmighet, og beslutningen skal være begrunnet. Begrunnelsesplikten er i samsvar med det som var utviklet i nyere rettspraksis, og er en konsekvens av kravet om reell overprøving i SP artikkel 14 nr. 5. Se f.eks. Rt. 2009 side 187 avsnitt 11 - 14 og Rt. 2010 side 1290. Kravene til begrunnelse er de samme som for lagmannsretten ved anke over tingrettens dom, jf. Rt. 2008 side 1764.

3.9.1.3. Behandling av anken i lagmannsretten og Høyesterett

Dersom anken ikke blir avgjort ved siling henvises den til ankeforhandling, jf. strpl. § 325 første punktum, og det treffes en henvisningsavgjørelse etter annet punktum.

Når anken er henvist skal det straks oppnevnes forsvarer, og siktede gis samtidig underretning om oppnevningen, jf. strpl. § 328. Retten sender saksdokumentene til påtalemyndigheten med pålegg om innen en fastsatt frist å sende dokumentene videre til forsvarere som ikke allerede har dokumentene. Ved bevisanker fastsetter retten overfor partene frist for å inngi bevisoppgave, jf. strpl. § 329 første ledd.

Etter strpl. § 327 forberedes og gjennomføres ankeforhandlingen etter de regler som gjelder for behandlingen i første instans, så langt de passer og ikke annet er bestemt. Herunder får i utgangspunktet strpl. § 275 første og annet ledd nærmere regler om frister for berømmelse og gjennomføring av hovedforhandling anvendelse. Saken skal berammes så snart som mulig, jf. strpl. § 275 første ledd første punktum. Er særlige forhold til hinder for å beramme saken innen to uker kan berømmelsen utsettes, men da skal grunnen opplyses i rettsboken, jf. tredje ledd.

Toukers-fristen gjelder ikke i saker for Høyesterett. Første ledd første punktum om at tid for hovedforhandling skal fastsettes snarest mulig, gjelder imidlertid også her.

I annet ledd annet punktum er det satt særlige fristregler for når hovedforhandling skal være påbegynt i saker hvor den siktede enten var under 18 år da forbrytelsen ble begått eller er varetektsfengslet når saken berammes. Fristen i annet punktum gjelder ikke for saker for Høyesterett. Men hensynene bak lovforslaget tilsier at også Høyesterett prioriterer disse sakene.

Formålet med fristreglene er at aktørene i straffesakskjeden skal prioritere behandlingen av de nevnte sakene særlig raskt.

3.9.1.4. Antall anker over straffedommer, silingsbeslutningen og saksbehandlingstid

I 2013 ble det behandlet 5 453 meddomsrettsaker i tingrettene i Borgarting lagdømme. Det samme året behandlet vurderte Borgarting lagmannsrett silingsspørsmålet i 1 179 straffesaker, noe som gir en ankefrekvens på ca. 22 %. Tallet gir ikke et helt korrekt bilde av den reelle ankefrekvensen idet enkelte anker vil bli behandlet påfølgende år pga. restanser. I tillegg kommer tilståelsessakene som ble satt uten meddommere, og som ikke er omfattet av de ovennevnte 5 453 straffesaker som ble behandlet av tingrettene i Borgarting lagdømme. Til Oslo tingrett kom det inn 1 503 tilståelsessaker i 2013. Departementet har ikke tilsvarende tall for de øvrige tingrettene i Borgarting lagdømme, men antar at ankefrekvensen på meddomsrettsaker og tilståelsessaker til Borgarting lagmannsrett ligger på et sted rundt 18 %.

I 2013 henviste Borgarting lagmannsrett 39,8 % saker til ankeforhandling. Avgjørelsen treffes i praksis så snart som mulig etter at saken er mottatt i lagmannsretten, og som regel innen én til to uker.

Av Borgarting lagmannsretts årsmelding fra 2013 fremgår det også at den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden for lagrettesaker var 5,1 måneder, for meddomsrettsaker bevisanke 7,7 måneder, for meddomsrett begrenset anke 3,5 måneder og for fagdommersaker 6,0 måneder. Måltallet for saksbehandlingstid er tre måneder.

Alle lagmannsrettene slapp samlet inn 1273 av 3350 straffeanker til behandling i 2013. Høyesterett mottok samme år 450 anker over dom, noe som gir en ankefrekvens på ca. 35 %. Anslaget vil ikke være helt korrekt fordi noen saker vil komme inn til lagmannsrettene ett år, og behandles påfølgende år.

Av de totalt 3350 ankene som ble mottatt besluttet lagmannsrettene at 2077 anker ikke skulle slippe inn til behandling. Høyesterett mottok 744 anker over kjennelser og beslutninger i 2013, noe som gir en ankefrekvens på ca. 36 %. Da det antas at mange av ankene var anke over kjennelser, og ikke over ankesilingsbeslutninger, legger departementet i det videre til grunn at i gjennomsnitt blir beslutninger anket til Høyesterett i ca. 18 % av sakene.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i straffesaker 2013 fra saken kom inn og til avgjørelse forelå i ankeutvalget i Høyesterett var på ca. en måned. Videre var den gjennomsnittlige behandlingstiden for straffesaker fra saken var innkommet Høyesterett til ankeforhandling ble avholdt på om lag fire måneder. I 2013 innkom det som nevnt 450 anker over dom, hvorav 70 saker (11 %) ble fremmet til behandling i avdeling.

3.9.2. Departementets foreløpige vurdering og forslag

3.9.2.1. Generelt

Tiden det vil ta fram til det foreligger rettskraftig dom i saker som behandles i hurtigspor vil variere. Hvor lang tid det tar vil bl.a. avhenge av om saken ankes til lagmannsretten, om saken slipper inn, og om saken ankes fra lagmannsretten til Høyesterett. Videre vil hva som er gjenstand for anke ha betydning. I tillegg kommer tiden som påløper i forbindelse med å få innkallinger, beslutninger og dommer forkynt. Departementet antar at vanlig

saksbehandlingstid i dag i saker hvor alle rettsmidler benyttes, og hvor saken slippes inn til behandling i alle instanser, kan bli på godt og vel ett år.

For at hurtigsporbehandling skal fungere etter sin hensikt vil en saksbehandlingstid på ett år være for lenge. Dersom ankebehandlingen kan skje raskere antar departementet at det i noen flere saker vil være mulig å holde den siktede varetektsfengslet til rettskraftig avgjørelse foreligger, selv om saker med varetektsfengsling antakelig vil utgjøre en relativt liten andel av sakene som behandles i hurtigspor. Der det ikke er mulig å holde siktede fengslet til rettskraftig avgjørelse foreligger og siktede må løslates, er det likevel ønskelig med en rask behandling av anken. Det muliggjør å få fattet et eventuelt utvisningsvedtak i saker mot utenlandske borgere der dommen i mellomtiden har blitt rettskraftig, og å foreta pågrep og uttransportering neste gang vedkommende påtreffes. En raskere ankebehandling kan også være hensiktsmessig dersom utlendingsmyndigheten parallelt behandler en utlendings sak, og vedkommende holdes fengslet på grunnlag av utlendingsloven. Når det legges opp til en rask behandling i tingretten vil det også være ønskelig at det skjer en rask behandling i ankeinstansene, slik at den hurtige behandlingen opprettholdes gjennom hele domstolsbehandlingen.

For å sikre tilstrekkelig hurtighet har departementet derfor vurdert om det bør foreslås en prioritering av sakene som behandles i hurtigspor i domstolsbehandlingens enkelte ledd. Departementet har også, etter innspill fra Oslo tingrett, vurdert å åpne for en kortere ankefrist for dommer og beslutninger både til lagmannsretten og til Høyesterett.

3.9.2.2. Antall anker i saker som behandles i hurtigspor

For å kunne ta stilling til om det bør foreslås kortere ankefrister og prioritering av ankebehandlingen vil det være av interesse å gi et anslag over hvor mange saker som antas å bli anket i et hurtigspor. Departementet understreker at vurderingen nedenfor er basert på skjønn og at det kun er et anslag.

Med hensyn til hvilke type saker som foreslås ført i et hurtigspor legger departementet til grunn at mange av sakene vil bli nektet fremmet, og dermed silt i ankeomgangen. Det antas at bøtesakene sjelden vil bli tillatt fremmet, og for de øvrige sakene legges til grunn at ca. 40 % slippes inn til ankebehandling. Sannsynligvis vil det være langt færre. Departementet legger likevel nevnte prosent til grunn i det følgende.

Departementet legger opp til at ca. to saker om dagen, seks dager i uken vil bli behandlet i hurtigspor. På årsbasis vil dette utgjøre ca. 624 saker. Ankefrekvensen på dommer fra tingretten er ovenfor anslått av departementet til å ligge på ca. 18 %. Borgarting lagmannsrett må i så fall vurdere siling i 112 saker. Av disse antas at maksimalt 40 % vil slippe inn til ankeforhandling, dvs. ca. 45 saker.

For de øvrige 67 sakene som nektes fremmet, antas (statistisk sett) at om lag 18 % anker over silingsbeslutningen til Høyesterett, dvs. ca. 12 saker i året. For de om lag 45 sakene som slippes inn til ankebehandling i Borgarting lagmannsrett, antas statistisk sett at ca. 35 % anker, og ankeutvalget i Høyesterett må i så fall behandle ca. 16 saker. Høyesterett prøver i gjennomsnitt 11 % av sakene som ankes, noe som kan medføre at Høyesterett vil måtte behandle én til to saker i året.

3.9.2.3. Kortere ankefrist?

En kortere ankefrist kan tenkes både ved anke over tingrettens dom til lagmannsretten, og over silingsbeslutning eller dom fra lagmannsretten.

Det er en forutsetning for en kortere ankefrist at den gir siktede og påtalemyndigheten tilstrekkelig tid og anledning til å vurdere ankespørsmålet i henhold til nasjonalt og internasjonalt regelverk. Formålet med ankefristen er å gi nødvendig mulighet til å områ seg med hensyn til om det er ønskelig å anke. En kortere ankefrist bør gi en tilstrekkelig praktisk fordel i et hurtigspor for at det skal være hensiktsmessig. Denne fordelingen bør stå i rimelig forhold til en eventuell ulempe den vil medføre. En kortere ankefrist må også ta høyde for siktedes behov for å gjøre seg kjent med innholdet i dommen, herunder å få dommen oversatt muntlig eller skriftlig der det er aktuelt, og etterfølgende samtaler med eventuell forsvarer med tolk til stede.

Sakene som behandles i hurtigspor vil kjennetegnes ved at de har et klart og oversiktlig bevisbilde. Sakenes karakter kan derfor være egnet for en kortere ankefrist. Samtidig vil straffereaksjonen ofte være bøter og/eller betinget fengselsstraff. Siktede vil i disse sakene normalt bli løslatt før ankespørsmålet er avgjort selv om det åpnes for en kortere ankefrist. I de sakene der det er aktuelt med ubetinget straff, vil det videre ofte være kortere ubetingede straffer, og det antas at det bare unntaksvis vil være aktuelt med lengre straffer. Antagelig vil heller ikke en kortere ankefrist, for eksempel på én uke, være avgjørende for å kunne holde siktede fengslet gjennom alle ankemuligheter frem til rettskraftig avgjørelse og eventuell utvisning.

En siktet vil i påvente av behandling av søknad om asyl og eventuell uttransportering også kunne være fengslet i medhold av utlendingsloven i den perioden ankefristen løper. Den utlendingsrettslige saken kan imidlertid bli ferdig behandlet, og utlendingen klar til å bli uttransportert mens ankefristen løper. En kortere ankefrist kunne derfor gjort det mulig å få uttransportere en utlending i stedet for å løslate ham i saker hvor utlendings-saken blir ferdig behandlet før straffesaken er rettskraftig. I punkt 3.11 er det foretatt en nærmere drøftelse av de særlige forhold som oppstår når siktede er utlending. Også i disse tilfellene er det nå vanskelig å fastslå om en kortere ankefrist vil være avgjørende for om siktede kan holdes fengslet frem til rettskraftig avgjørelse i straffesaken.

En mulighet som er foreslått av Oslo tingrett, er å innføre en regel etter mønster av tvisteloven § 29-5 som ved visse nærmere avgrensede avgjørelsestyper, gir retten adgang til å fastsette en kortere rettsmiddelfrist.

Den praktiske gevinsten av en kortere ankefrist for saker som behandles i hurtigspor vil, slik departementet vurderer det, være begrenset. Samtidig kan en slik fleksibel frist i praksis medføre at det i en noen saker vil være tvil om fristen er forsvarlig, og den kan i seg selv generere anker over saksbehandlingen. Holdt opp mot den mer begrensede områdingstiden en kortere ankefrist vil gi for siktede, vil ikke departementet foreslå kortere ankefrist.

3.9.2.4. Prioritering av ankebehandlingen

Det oppstår videre et spørsmål om det bør innføres en prioritering av ankebehandlingen i Borgarting lagmannsrett og i Høyesterett.

Ankereglene balanserer ulike hensyn. På den ene siden står retten til overprøving, på den annen side ressurs- og effektivitetshensyn. Etter strpl. § 380 annet ledd skal anke over hvorvidt en siktet skal varetektsfengsles behandles snarest mulig. For øvrig er ikke silingsbehandlingen lovregulert. Som gjennomgått over vil normalt Borgarting lagmannsrett foreta siling i straffesaker innen to uker etter at anken har kommet inn, og Høyesterett innen én måned.

For å sikre tilstrekkelig hurtighet er det departementets vurdering at silingsbehandlingen må prioriteres av ankeinstansene. For å unngå at siktede anker kun for å «slippe ut» av hurtigsporbehandlingen ser departementet også et behov for prioritering av sakene i alle instanser. Prioriteringen vil innebære at man raskere vil få en rettskraftig avgjørelse. Særlig effekt vil det være i de sakene hvor anken ikke slipper inn til ankebehandling. Men også i slike saker vil man måtte avvente en eventuell anke og behandling i Høyesterett.

I dag har Borgarting lagmannsrett en vaktordning for behandling av anker over fengslingskjennelser. Behandling skjer med tre dommere, og avgjørelsen faller samme dag eller dagen etter at saken kom inn. Ved ordinære saker vil vurderingstemaet i silingsomgangen være noe mer omfattende, men også her skjer saksbehandlingen skriftlig.

Departementet er av den oppfatning at Borgarting lagmannsrett bør kunne behandle disse sakene relativt raskt, men at prioriteringen kan innebære et behov for økte ressurser. Borgarting lagmannsrett har selv anslått at avgjørelse i silingssakene kan fattes i løpet av få dager, men at dette vil gå på bekostning av andre saker og reiser spørsmål om prioritering og ressurser. For Høyesterett vil spørsmålet om siling også være aktuelt ved anke over dommer og silingsbeslutninger fra Borgarting lagmannsrett. Det er et fåtall saker som blir tillatt fremmet i Høyesterett. Det er derfor hensiktsmessig med en rask avgjørelse av silingsspørsmålet også i Høyesterett for å sikre en rask rettskraftig avgjørelse for saker som behandles i hurtigspor.

For at behandling i hurtigspor skal virke etter sin hensikt må Borgarting lagmannsrett og Høyesterett behandle spørsmålene om siling i disse sakene betydelig raskere enn det som er vanlig i dag. Departementet antar at det ikke er behov for å regulere en slik prioritering. Departementet foreslår at dette løses ved at Borgarting lagmannsrett får tilført ressurser, slik at en unngår forsinkelser i øvrige saker. Det antas at det vil være tale om et helt begrenset antall saker som må behandles i Høyesterett, og det skal derfor ikke være nødvendig med ekstra ressurser til disse sakene.

3.10. Forkynning og meddelelser av straffedommer

3.10.1. Gjeldende rett

Der påtalemyndigheten må løslate siktede før hovedforhandling i Oslo tingrett kan det oppstå utfordringer med å få forkynt en eventuell fraværdom. Der domfelte løslates etter dom i tingretten, og før en eventuell anke slipper inn i lagmannsretten, vil forkynning av innkalling til ankeforhandling også kunne by på utfordringer hvis vedkommende har gjort seg utilgjengelig. Departementet vurderer derfor om det bør foretas endringer i forkynningsreglene for å avhjelpe disse utfordringene.

Forkynning av straffedommer

I dl. § 159a første ledd fremgår at det er domstolene som skal forestå forkynnelsen enten ved at dommen avsies i rettsmøte der siktede er til stede (domsforkynnelse), ved at siktede etter pålegg fra retten møter opp ved rettens kontor, hos politiet eller ved et annet offentlig kontor for å få dommen forkynt (fremmøteforkynnelse), eller ved postforkynnelse. Stevnevitneforkynnelse, som tidligere var det mest vanlige, skal bare brukes der dommen ikke kan forkynnes på annen måte.

Formålet med forkynningsreglene er for det første at reglene skal skape størst mulig sikkerhet for at siktede mottar dokumenter, slik at han eller hun kan gjøre seg kjent med innholdet og ivareta sine interesser i saken. For det andre skal reglene gi notoritet for at

dokumentet er kommet frem til siktede, slik at de rettsvirkninger som er knyttet til forkynnelsen kan inntre.

Annet ledd regulerer domsforkynnelsen som ved lovendring i 2001 ble gjort til en av de to hovedmåtene en straffedom skal forkynnes på. Domsforkynning innebærer at dommeren leser opp dommen for siktede. I praksis skjer dette imidlertid i et fåtall av sakene.

Fremmøteforkynnelsen er regulert nærmere i tredje ledd, og innebærer at retten kan pålegge siktede å møte opp på et offentlig kontor for å få dommen forkynt for seg. Det mest praktiske er at forkynnelsen skjer på rettens kontor. Ankefristen løper selv om siktede ikke møter etter lovlig innkalling, jf. strpl. § 310 annet ledd.

Hvis siktede ikke møter til forkynnelsen skal retten straks sende kopi av dommen til siktede, forsvareren og påtalemyndigheten med opplysning om utgangspunktet for ankefristen, se strpl. § 310 annet ledd. At siktede og forsvarer får slik oversendelse er etter forarbeidene og rettspraksis et vilkår for at ankefristen skal begynne å løpe for siktede i nevnte tilfeller.

Det er opp til retten å bestemme hvilken forkynningsmåte som skal benyttes. Det er imidlertid gitt føringer i forarbeidene hvor det vises til at *«retten bør likevel ta hensyn til hva som vil være mest hensiktsmessig og effektivt totalt sett, ikke bare hva som vil være mest effektivt for domstolens saksavvikling.»*

Av nevnte forarbeider fremgår det at fremmøteforkynnelsen bør foregå tilnærmet på samme måte som stevnevitneforkynnelsen ved at siktede overleveres et eksemplar av dommen. I utgangspunktet skal det ikke være nødvendig å lese opp dommen, men siktetes oppmerksomhet bør henledes på domsslutningen, og han bør for øvrig gis den veiledning som synes nødvendig. Domfelte skal få overlevert en «Orientering til domfelte» og også om mulig informasjon fra Statens Innkrevingsentral. Det er sentralt at siktede orienteres uttrykkelig om muligheten for anke, herunder om frist og fremgangsmåte. Videre bør domfelte spørres om han vedtar dommen, tar betenkningstid eller anker. Dersom siktede har hatt offentlig oppnevnt forsvarer bør han gjøres oppmerksom på at han har anledning til å rådføre seg med sin forsvarer før han tar stilling til spørsmål om anke.

Der domfelte ikke forstår norsk fremgår det av forarbeidene at utgangspunktet er at dommer skal oversettes skriftlig, men det åpnes også for at det skal være adgang til en muntlig oversettelse i forbindelse med forkynnelsen. Av påtaleinstruksen § 2-8 fremgår det at skriftlig oversettelse kan utelates dersom det anses ubetenkelig at det blir muntlig oversatt ved forkynnelsen. Høyesterett har uttrykt at begrepet «ubetenkelig» innebærer at skriftlig oversettelse er nødvendig der man ikke kan regne med at domfelte gjennom muntlig oversettelse fullt ut er i stand til å vareta interessene sine, særlig med hensyn til anke.²⁶ I praksis vil enkle og ukompliserte dommer gjerne bli oversatt muntlig av stevnevitnet eller tolk.

Hvis dommen forkynnes under domsavsigelse (domsforkynnelsen) skal opplesingen simultantolkes i henhold til dl. § 135. Retten avgjør om det i tillegg skal foretas skriftlig oversettelse av dommen, se NOU 1984:27 side 169.

Hvis siktede ikke møter til forkynnelsen etter annet eller tredje ledd i dl. § 159a vil han kunne pågripes og fremstilles etter strpl. § 88. Under forutsetning av at siktede har mottatt innkalling i medhold av strpl. § 310 løper ankefristen fra det varslede forkynningsstidspunktet. Pågripelse vil derfor ofte være uhensiktsmessig.

²⁶ Se HR-2001-23.

I Oslo forestår stevnekontoret ca. 27 000 forkynnelser i året (dvs. alle dokumenter i straffesaker). Tallene for fordelingen av forkynningsmåte i Oslo tingrett viser de siste fire årene en ganske stabil situasjon med omkring 50 % fremmøteforkynnelse, ca. 30 % forkynning gjennom stevnevitne, og ca. 5 % postforkynning. De øvrige forkynnelsene skjer ved forkynning ved domsavsigelse.²⁷

Fremmøteforkynning, som beskrevet over, ble foreslått i Ot. prp. nr. 18 (2000-2001) og senere vedtatt som en av forkynningsmåtene. Fremmøteforkynning kan blant annet brukes der tiltalte har møtt til hovedforhandling. I forarbeidene fremgår det at departementet også vurderte om fremmøteforkynning kunne benyttes i saker hvor tiltalte ikke møtte til hovedforhandling, ved også å fremmøteforkynne domsavsigelsen ved innkallingen. Høringsinstansene var den gang av ulik oppfatning om hensiktsmessigheten av forslaget. Oslo byrett, som var skeptiske, uttalte at *«Problemer oppstår særlig i uteblivelsessaker hvor saken fremmes med hjemmel i strpl § 281. Her måtte man eventuelt i innkallingen til hovedforhandling gjøre oppmerksom på at med mindre tiltalte foretar seg dette eller hint, anses den dom som eventuelt blir avsagt, som forkynt. Men også i slike regler måtte det legges inn forbehold for gyldig forfall, hvilket igjen kan skape usikkerhet om dommens rettskraft, endog lenge etterpå, f.eks. hvor det er avsagt betinget dom.»*

Andre høringsinstanser var imidlertid positive. Oslo politidistrikt uttalte den gang: *«Det ligger i sakens natur at de tiltalte som ikke engang møter opp til hovedforhandlingen, hører med til de personer det er vanskeligst å forkynne dommen for etter dagens regler. I utgangspunktet bør man derfor ha en ordning som også fanger opp denne gruppen. En tenkelig løsning kunne være å innføre en plikt for tiltalte til å gjøre seg kjent med om det er avsagt dom eller ikke, og at rettsmidelfristen løper fra det tidspunkt han kunne gjort seg kjent med dommen. Oslo politidistrikt ser at en ordning som dette er vidtgående i forhold til dagens regelverk, men reiser spørsmål om i hvert fall ikke f.eks. saker der kun bot og/eller inndragning blir idømt, bør underkastes en regel som skissert.»*

Nord-Troms herredsrett ga uttrykk for en viss tvil og uttalte at *«tvilen knytter seg til om det er rimelig i straffesakssammenheng å innføre uteblivelsesvirkninger som dette, spesielt fordi man ofte har med personer å gjøre som har liten styring over eget liv og som lett havner på fylla i stedet for å møte i retten.»*

Departementet uttalte: *«Dersom siktede kort tid i forveien er blitt innkalt til domsavsigelse eller forkynnelser og har fått informasjon om ankefristen og om plikten til å møte, og dessuten får dommen tilsendt pr. post om han ikke møter, er ikke betenkelighetene særlig store.»* Det ble imidlertid videre vist til at det likevel kan være betenkelig å gå for en slik løsning da siktede kan unnlate å møte fordi han for eksempel har en sikker oppfatning av hva resultatet vil bli, men så er dette feil. Eller at retten dømmer til strengere straff enn hva påtalemyndigheten har nedlagt påstand om. Også sykdom ble fremhevet som et moment som trakk i retning av ikke å foreslå fremmøteforkynning i disse tilfellene. Faren for misforståelser, for eksempel fordi den siktede har språkproblemer, lesevansker eller rusproblemer eller fordi han av andre grunner i liten grad klarer å ivareta sine interesser ble også fremhevet som et moment som trakk i mot. Videre ble det vist til at dersom en i uteblivelsessakene automatisk lar ankefristen løpe, kan det skape uklarhet om rettskrafttidspunktet. Det ble vist til at selv om domfelte ikke hadde gyldig forfall til domsavsigelsen, kan det være at vedkommende hadde gyldig forfall til hovedforhandlingen og dermed innen ankefristens utløp kunne kreve ny hovedforhandling etter strpl. § 282 første ledd. Passiviteten har allerede i dag en vesentlig rettstapsvirkning.

²⁷ Hentet fra artikkel i Advokatbladet (2014).

Retten til anke vil i en slik situasjon være en ekstra viktig rettsikkerhetsgaranti som bidrar til at systemet med «uteblivelsesdom», med tap av rett til ny behandling, kan forsvares.

Departementet viste til at et regelverk som skal ta tilstrekkelig hensyn til disse mothensynene lett vil kunne bli komplisert. På denne bakgrunn fant departementet at det måtte være et minstekrav at den siktede hadde fått innkalling til domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse i retten. Det ble vist til at den foreslåtte ordningen kunne komme i konflikt med kravet til en rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6 nr. 1 om også de saker der siktede ikke var til stede under hovedforhandlingen skulle omfattes.

I Innst. O. nr. 55 (2000- 2001) utalte komiteen at de var enig i at ankefristen skal begynne å løpe selv om den siktede ikke møter opp til domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse, forutsatt at den siktede har fått innkalling i retten. Videre at endringene ikke skulle gjelde for saker som er fremmet i tiltaltes fravær. I den forbindelse blir det uttalt:

«Komiteen vil imidlertid peke på at tiltalte som ikke engang møter opp til hovedforhandlingene også er de personene som det er vanskeligst for politiet å få forkynt dommen for, og viser til at Oslo politidistrikt i sin høringsuttalelse antyder en løsning som går ut på å innføre en plikt for tiltalte til å gjøre seg kjent med om det er avsagt dom eller ikke, og at fristen løper fra det tidspunktet han kunne gjøre seg kjent med dommen. Komiteen forutsetter at departementet fortløpende har under oppsikt om det er fornuftig å innføre et slikt regelverk, i det minste i saker der det kun blir idømt bot og/eller inndragning, slik Oslo politidistrikt foreslår.»

Meddelelse av beslutninger og kjennelser i straffedommer

En silingsbeslutning skal meddeles domfelte, dvs. at det ikke er stilt krav om forkynning. Dl. § 186 har nærmere regler om fremgangsmåten for meddelelser. Det fremgår at meddelelser skal skje på den måten som i hvert tilfelle er mest hensiktsmessig, som avgjøres av den som utsteder dokumentet. Meddelelser etter bestemmelsen skjer vanligvis i brev eller faks, uten krav til mottakskvittering. Det er også anledning til å utføre meddelelsen muntlig, for eksempel over telefon eller e-post. Tidspunktet for meddelelsen skal regnes fra den kom frem til adressaten, og gjelder selv om adressaten først finner meddelelsen på et senere tidspunkt. Rettsvirkningen inntreer selv om meddelelsen ikke har kommet til adressatens kunnskap.

En meddelelse som gis i rettsmøte, herunder meddelelse til siktede om ankeerklæring fra påtalemyndigheten som er nedfelt i rettsprotokollen under rettsmøte, får samme virkning som en forkynnelse, jf. dl. § 187.

3.10.2. Departementets foreløpige vurdering og forslag

I sakene som behandles i hurtigspor er det naturlig å tenke seg at dommene avsies i forlengelse av, eller i umiddelbar nærhet til, hovedforhandlingen. Det er derfor grunn til å anta at Oslo tingrett vil benytte domsforkynning i mange av sakene som går i et hurtigspor.

Der tiltalte må løslates før behandling i tingretten kan en som i dag forkynne innkalling til hovedforhandling i Oslo tingrett før løslatelse. Dersom tiltalte ikke møter til hovedforhandling, kan retten i en del saker avsi dom i tiltaltes fravær. Dersom vedkommende unndrar seg straffeforfølgning etter løslatelse, vil forkynning av dom bli vanskeliggjort, og det kan bli vanskelig å oppnå rettskraftig avgjørelse.

På bakgrunn av de utfordringene som manglende forkynning av straffedommer medfører foreslår departementet at også tid og sted for domsavsigelse kan forkynnes for siktede før løslatelse selv om det ikke har falt dom i tingretten enda.

For at den foreslåtte endringen skal anses tilstrekkelig rettssikker er det departementets vurdering at tiltalte må få klar beskjed om at han skal møte til hovedforhandling til et gitt sted og dato, og at hovedforhandling er berammet til et tidspunkt kort tid etter løslatelsen. Videre må siktede få klar beskjed om at dersom han unnlater å møte til hovedforhandling kan dom avsies i hans fravær, og at dommen anses forkynt ved domsavsigelsen. Det er avgjørende at tiltalte får tilstrekkelig informasjon på et språk han forstår om hvilke konsekvenser manglende fremmøte vil kunne få, både for rettsbehandlingen og fremmøteforkynningen. Saken må også være ferdig etterforsket og oppgave over bevisene som skal benyttes i straffesaken må være fremlagt sammen med tiltalebeslutning eller forelegg før løslatelse. I tillegg må dommen også sendes til tiltaltes adresse for det tilfelle at han ikke møter til fremmøteforkynning, se strpl. § 310 annet ledd. Dersom tiltalte ikke har kjent adresse i Norge eller tiltalte ikke oppgir annen adresse, bør politiet bistå med å skaffe poste restante adresse før løslatelse. Der tiltalte har forsvarer, vil han normalt også ha mulighet til å gjøre seg kjent med dommen gjennom å kontakte sin forsvarer.

Forslaget ligger nært opp til det forslaget som var fremmet i 2002 som er gjennomgått over, men som ikke ble foreslått i lovproposisjonen. Departementets forslag avviker imidlertid fra forslaget fra 2002 ved at tiltalebeslutningen/forelegget skal være utformet og forkynt for tiltalte før løslatelse sammen med innkalling til hovedforhandling. Dette tilsier etter departementet syn at utvidelsen som foreslås er formålstjenlig og i samsvar med EMK artikkel 6 nr. 1 og kravet til rettferdig rettergang.

Det følger av EMK tilleggsprotokoll nr. 7 artikkel 2 nr. 1 at enhver som er kjent skyldig av en domstol for en straffbar handling, skal ha rett til å få skyldspørsmålet eller straffutmålingen overprøvd av en høyere domstol. Departementet legger vekt på at siktede skal ha mottatt innkalling, tiltalen og informasjon om domsavsigelse, i praksis svært kort tid i forveien. Dommen skal videre bli sendt både til den adresse som siktede oppga i retten, og til en eventuell forsvarer. Særlig legger departementet vekt på den sikkerhetsventil som ligger i adgangen til å få fristoppreisning.

Der siktede løslates etter behandling i tingretten, men før rettskraftig dom foreligger fordi han eller hun anker eller tar betenkningstid, kan dagens forkynningsregler også gi utfordringer med å oppnå rettskraftig avgjørelse. Utfordringene med forkynning der vedkommende unndrar seg straffeforfølgning, vil imidlertid kun oppstå der en anke slipper inn til ankeforhandling i lagmannsretten eller Høyesterett. Beslutning om at anken ikke slipper inn til ankeforhandling skal etter gjeldende rett kun meddeles, og byr derfor ikke på samme problem. Det vises til at politiet kan medvirke til å opprette en poste restante adresse for tiltalte der han ikke har kjent adresse.

En mulig regulering av fremmøteforkynning av domsavsigelsen ved løslatelse før hovedforhandling, kan reguleres nærmere i domstolloven med et tillegg i § 159a tredje ledd:

«Når særlig grunner gjør det hensiktsmessig, kan domsavsigelsen fremmøteforkynnes sammen med tiltalen og innkalling til en allerede berammet hovedforhandling i tingretten. Tiltalte skal gjøres kjent med at uteblivelse fra hovedforhandling uten gyldig grunn innebærer at forkynning av dom anses for å ha skjedd og kan uten anke medføre at avgjørelsen blir rettskraftig. Pålegget skal nedtegnes skriftlig. Den pålegget er rettet mot skal gis en kopi av det og skal skriftlig kvittere for mottaket av pålegget»

Departementet vil ikke foreslå en ordning med fremmøteforkynning for en eventuell ankebehandling i Borgarting lagmannsrett ved løslatelse før en hovedforhandling i tingretten eller der det tas betenkningstid etter at dom er avsagt. Det vil være stor usikkerhet ved om det faktisk vil bli en ankeforhandling. Behovet for en slik ordning er også vesentlig mindre enn i tingretten da mange av sakene vil avgjøres ved silingsbeslutning i lagmannsretten. Det vil derfor trolig kun bli ankeforhandling i et fåtall saker.

3.11. Særlige forhold når siktede er utlending

3.11.1. Gjeldende rett

For personer som ikke er norske statsborgere kommer lov om utlendingers adgang til riket og opphold her (utlendingsloven) til anvendelse.

Bruk av tvangsmidler

De senere år har den rettslige adgangen til å bruke tvangsmidler overfor utlendinger blitt utvidet. Departementet viser i denne forbindelse til de endringer som ble gjort i 2012, jf. Prop. 138 L Endringer i utlendingsloven (utvidet adgang til fengsling mv.) (2010-2011). Det vises til proposisjonen for en utfyllende redegjørelse av fengslingsreglene og forholdet til våre internasjonale forpliktelser.

Pågrepelse og fengsling på utlendingsrettslig grunnlag er regulert i utlendingsloven (utl.) § 106. Bestemmelsen oppstiller seks ulike fengslingsgrunnlag.

De praktisk viktigste er der utlendingen ikke samarbeider om å klarlegge sin identitet eller hvor det er konkrete holdepunkter for å anta at utlendingen vil unndra seg iverksettingen av et vedtak som innebærer at vedkommende plikter å forlate landet. I utl. § 106a er det regulert nærmere når unndragelse foreligger.

Det er også adgang til å fengsle en utlending som ikke overholder meldeplikt eller pålegg om bestemt oppholdssted etter § 105 første ledd bokstav c, når utlendingen samtidig har en sak til behandling som ikke er endelig avgjort eller tidspunktet for utreisefristen ennå ikke er inntrådt.

Videre kan en utlending fengsles når det er truffet vedtak om utvisning, vedtaket er endelig eller det ikke er gitt utsatt iverksettelse i forbindelse med klage, jf. § 90, og det treffes tiltak mot utlendingen med sikte på utsendelse. Det er da et vilkår at utlendingen er utvist på grunn av ilagt straff og at det ut fra utlendingens personlige forhold er fare for at utlendingen vil begå nye straffbare handlinger.

Endelig kan en utlending fengsles når utlendingen ikke gjør det som er nødvendig for å oppfylle plikten til å skaffe seg gyldig reisedokument, og formålet er å fremstille utlendingen for det aktuelle lands utenriksstasjon for å få utstedt reisedokument, eller når utlendingen er i transitt i norsk lufthavn, med sikte på utsendelse. En utlending kan også bli fengslet etter utl. § 130 annet ledd av hensyn til nasjonale interesser.

Utl. § 106 annet ledd slår fast at «*det skal ikke besluttes pågrepelse eller fengsling dersom det vil være tilstrekkelig med meldeplikt eller pålegg om bestemt oppholdssted*», jf. § 105.

Ved lovendring 1. januar 2015 ble fremstillingsfrist for domstolen i utl. § 106 tredje ledd utvidet fra «*snarest mulig, og så vidt mulig dagen etter pågripelsen*» til «*... senest den tredje dagen etter pågripelsen*». Den utvidede fristen gjelder ikke for mindreårige. Et tvangsmiddel i medhold av utlendingsloven kan bare brukes når det er tilstrekkelig grunn

til det. Utlendingsloven § 105 regulerer nærmere pålegg om meldeplikt og bestemt oppholdssted, som vil være et tvangsmiddel som er mindre inngripende. Tvangsmidler generelt kan ikke brukes når det etter sakens art og forholdene ellers ville være et uforholdsmessig inngrep, jf. utl. § 99.

Etter utl. § 99 annet ledd kan det treffes vedtak om bruk av tvangsmidler under behandlingen av en sak som kan føre til et vedtak som innebærer at en utlending må forlate riket. Bestemmelsen innebærer at fengsling på utlendingsrettslig grunnlag kan skje etter utl. § 106 dersom det for eksempel er gitt forhåndsvarsel om utvisning, forutsatt at de øvrige vilkår for fengsling er til stede. Behandlingsmåten følger reglene for pågrep og fengsling i straffeprosessloven så langt de passer, jf. utl. § 106 tredje ledd fjerde punktum.

Departementet peker for øvrig på utl. § 90 første til fjerde ledd, som regulerer hvilke vedtak som kan iverksettes før de er endelige. Bestemmelsens sjette ledd regulerer når politiet kan foreta tvangsmessig retur: *«Dersom slikt pålegg [om utreise] som nevnt i femte ledd ikke blir fulgt, utreisefrist ikke er gitt, eller det er konkrete holdpunkter for å anta at utlendingen ikke vil forlate riket innen utløpet av fristen, kan politiet føre utlendingen ut.»*

Utvisning for straffbart forhold

Utvisning er nærmere regulert i utlendingsloven kapittel 8, som suppleres av utlendingsforskriften (utlf.) §§ 14-1 til 14-5. For EØS- borgere er det gitt særskilte utvisningsregler i utl. §§ 122 og 123.

For at et straffbart forhold skal kunne benyttes som utvisningsgrunnlag kreves det som hovedregel at det straffbare forholdet kan medføre fengselsstraff av en viss lengde. Hva som kreves vil avhenge av hvilken oppholdsstatus vedkommende utlending har, jf. utl. §§ 66 til 68. Utvisningsvurderingen er knyttet opp mot strafferammen i det straffebud utlendingen ilegges straff etter, og ikke den faktiske utmålte straff. Dette innebærer at der det gis bøter, kan det også være aktuelt å fatte vedtak om utvisning, dersom de øvrige vilkår er oppfylt. Forelegget må være vedtatt eller dom må være rettskraftig, jf. strpl. § 50. I alle utvisningssaker må det foretas en vurdering av om utvisning er forholdsmessig, jf. utl. § 70.

Utlendingsdirektoratets (UDI) rundskriv RS 2010-024 gir en oversikt over vilkår og praksis for utvisning etter utlendingsloven §§ 66, 67 og 68 - brudd på utlendingsloven og/eller straffbare forhold. Formålet med rundskrivet er å sikre at utvisning av straffedømte utlendinger blir vurdert i alle saker der utlendingslovens vilkår er oppfylt, samt at spørsmålet om utvisning blir avklart så raskt som mulig etter at rettskraftig dom foreligger eller fullbyrding av en dom er påbegynt.

Utvisning innebærer en plikt for utlendingen til å forlate landet, med et senere innreiseforbud, jf. § 71 annet ledd første punktum. Innreiseforbudet kan gjøres varig eller tidsbegrenset, men ikke for kortere tidsrom enn ett år, jf. utl. § 71 annet ledd og utlf. § 14-2. Som hovedregel vil et utvisningsvedtak også innebære innreiseforbud i hele Schengen-området.

Strafferammen for brudd på et innreiseforbud ble i 2014 endret til to års ubetinget fengsel, med en normalstraff på ett år, jf. utl. § 108 tredje ledd og Prop. 181 L (2012 – 2013).

Der en utlending vurderes utvist på grunn av straffbare forhold, kan det forhåndsvarsles om utvisning når det er tatt ut tiltale i straffesak, jf. utlendingsforskriften § 14-5 tredje ledd. Det skal gis en rimelig frist til å kommentere varselet, jf. annet ledd. Saken skal først sendes UDI når det straffbare forholdet er rettskraftig avgjort. Vedtaket om utvisning

fattes av UDI og kan påklages til Utlendingsnemnda (UNE), jf. utl. § 72 første ledd første punktum og § 76 første ledd annet punktum. Klagefristen er tre uker.

Det alminnelige utgangspunktet i forvaltningsretten er at et vedtak kan iverksettes før det blir endelig, jf. forvaltningsloven § 42 forutsetningsvis. Dette utgangspunktet modifiseres i utlendingsretten. For å ivareta utlendingens rettssikkerhet gir utl. § 90 regler som gjør at iverksettelsestidspunktet kan eller skal utsettes.

Det følger imidlertid av utl. § 90 femte ledd bokstav a at der det foreligger unndragelsesfare, jf. § 106a, kan det gis kortere frist enn sju dager eller helt unnlates å gi frist for frivillig retur. Det samme gjelder når utlendingen utvises etter § 66 første ledd bokstav b, c, e eller annet ledd eller §§ 67 eller 68. Utvisningsvedtak basert på ilagt straff vil derfor kunne iverksettes uten at det må gis frist for frivillig retur. For utlendinger uten oppholdstillatelse vil vedtaket også kunne iverksettes straks, jf. utl. § 90 første ledd.

Utviste straffedømte blir prioritert av politiet i forbindelse med uttransportering. Dersom en utlending som pågripes for et straffbart forhold søker om asyl, vil søknad om asyl videre bli prioritert av UDI og UNE.

3.11.2. Departementets foreløpige vurdering

Behandling i hurtigspor skal sikre en rask og effektiv straffeforfølgning. I saker hvor siktede er utlending er det viktig at hurtigheten også ivaretas ved utvisning og uttransportering, og at behandling i hurtigspor ikke kommer i veien for raske uttransporteringer.

Idet en utlending blir pågrepet av politiet for en straffbar handling må det foretas en vurdering av om det skal opprettes en straffesak, eller om saken alene skal behandles etter utlendingsrettslige regler.

Etablering av hurtigspor vil ikke påvirke den løpende prioritering av hvilket spor som skal velges. Hurtigspor innebærer en mer effektiv straffesaksbehandling, og dette anses ikke å endre på den prioritering som skal skje.

Etter gjeldende påtaledirektiv fra Riksadvokaten av 1. desember 2008 er det gitt retningslinjer for påtalebehandling av straffbare handlinger som avdekkes i utlendingssaker mv. Selv om direktivet utelukkende gjelder handlinger som avdekkes i en utlendingssak understreker Riksadvokaten at det ved vurderingen av om mindre alvorlige saker skal etterforskes og straffeforfølges også bør legges en viss vekt på om straffeforfølgning vil være av betydning for forvaltningsvedtaket. Som eksempler nevner Riksadvokaten straffesaker som kan danne grunnlag for utvisning, eller straffesaker som kan være av betydning for lengden av innreiseforbudet (etter utlendingslov av 1988 §§ 29 og 58²⁸).

Uttalelsen fra Riksadvokaten vil også være retningsgivende for den prioriteringen som må gjøres dersom et hurtigspor etableres. Der en utlending allerede er varig utvist og klar for uttransportering kan det være mer hensiktsmessig å uttransportere vedkommende enn å bruke ytterligere ressurser på en straffesak. Vurderingen må gjøres av politiet i hver enkelt sak.

Etablering av et hurtigspor vil imidlertid innebære at politi- og påtalemyndigheten raskt må avgjøre om en straffesak skal fremmes, gjerne i løpet av timer eller få dager. Det

²⁸ Rundskrivnet viser til bestemmelser i opphevet utlendingslov, som i dag er regulert i utl. kapittel 8 og § 122.

medfører også at det vil bli kort tid til rådighet for politiet til å vurdere hvilket spor som er mest hensiktsmessig. Det vil derfor bli viktig å etablere gode rutiner for samarbeid i politiet for å sikre en fornuftig utvelgelse av saker, særlig med hensyn til en vurdering av hvor lang tid som må forventes å brukes på en uttransportering dersom utlendingen har ulovlig opphold. Vurderingene kan bli krevende, som for eksempel ved identitetstvil.

I saker hvor politiet velger straffesakssporet kan det underveis i straffesaken oppstå en mulighet til å uttransportere siktede. Dersom siktede i slike saker benytter sin rett til å anke straffesaken kan det ta flere uker før dommen blir rettskraftig, og vedkommende kan uttransporteres. Det er i den forbindelse flere alternative muligheter.

Et alternativ er at straffesaken henlegges, for eksempel etter dom i tingretten, og personen uttransporteres. Det vil i så fall bli et behov for en ny henleggelseskode og en vurdering av forholdet til strpl. §§ 72 og 73. Et annet alternativ er å uttransportere siktede og fullføre saken ved uteblivelsesdom. Å fullføre straffesaken på en slik måte mens utlendingen er i hjemlandet på grunn av at staten har uttransportert reiser imidlertid en rekke praktiske og rettslige utfordringer. Et tredje alternativ vil være å la straffesaken «ligge i bero», og eventuelt hente saken frem igjen dersom utlendingen returnerer til Norge. En slik løsning kan imidlertid medføre spørsmål om kravet til avgjørelse av straffesaken innen rimelig tid blir oppfylt, jf. EMK artikkel 6.

Etter departementets syn bør en straffesak fullføres mens utlendingen er i riket når påtalemyndigheten først har valgt å straffeforfølge, selv om det kan innebære at utlendingen må løslates i Norge i påvente av rettskraftig avgjørelse. Behandling i hurtigspor vil bidra til at dommen raskt blir rettskraftig, slik at utlendingen eventuelt kan uttransporteres ved et senere påtreff.

Det bør imidlertid vurderes om det vil være mulig å fengsle utlendingen på utlendingsrettslig grunnlag mens saken verserer i straffesakskjeden dersom han ikke allerede er varetektsfengslet i medhold av straffeprosesslovens regler. Den nærmere rettslige grensedragningen mellom fengslinger i medhold av de to regelsettene er ikke nærmere regulert.

Som redegjort for ovenfor er det i dag en vid adgang til å fengsle utlendinger i medhold av utl. § 106. Adgangen begrenser seg imidlertid til formål som knytter seg til vedkommendes utlendingsrettslige status, det kan være seg identitetsspørsmål eller for å sikre en uttransportering mv. Det vil således ikke kunne fengsles etter utlendingsloven for å sikre gjennomføringen av selve straffesaken.

Hvis en sak behandles i hurtigspor, for eksempel i forbindelse med en mindre narkotikaovertrødelse, kan det være at politiet samtidig finner det nødvendig å etterforske siktedes identitet for å sikre en senere uttransportering. I et slikt tilfelle kan ikke departementet se at det er noe til hinder for å fengsle utlendingen i medhold av utl. § 106 dersom vilkårene for dette er til stede.

Det sentrale, etter departementets syn, må være at formålet med en slik fengsling helt og holdent er forankret i det utlendingsrettslige sporet.

På bestilling fra Justisdepartementet leverte professor Erling Johannes Husabø (prosjektleder) og postdoktor Annika Elisabet Suominen i 2012 en FOU-rapport om «forholdet mellom straffeprosesslovens og utlendingslovens regler om fengsling og andre tvangsmidler». Rapporten er til behandling i departementet.

I rapportens punkt 4.2 drøftes blant annet spørsmål som oppstår ved skifte av fengslingsgrunnlag. Det pekes innledningsvis på en rekke typetilfeller hvor dette kan være aktuelt:

«I en del tilfeller kan det bli aktuelt å skifte fengslingsgrunnlag underveis, fra den ene loven til den andre. Denne problemstillingen kan for det første oppstå der politiet etter først å ha startet en utlendingssak, begynner å etterforske en straffesak som gir grunnlag for varetektsfengsling, jf. forrige punkt. Motsatt kan det hele starte som en straffesak fordi utlendingen pågripes i forbindelse med kriminalitet, og så avdekkes det at han eller hun trolig ikke har lovlig opphold og motarbeider identitetsavklaring. Videre kan straffesaken utløse en utlendingssak fordi utlendingen blir straffedømt for alvorlige lovbrudd som gir grunnlag for utvisning. Det kan også hende at utlendingssaken faller bort underveis, typisk ved at utlendingen innvilges oppholdstillatelse. Motsatt kan grunnlaget for fengsling i straffesaken falle bort, for eksempel fordi saken blir henlagt eller utlendingen allerede har sittet så lenge i varetekt at det er fare for oversoning. Et praktisk tilfelle er også at utlendingen har sonet ferdig en straffedom og er besluttet utvist, uten at det har vært mulig å effektivere utvisningen med det samme soningen var gjennomført. Felles for disse ulike scenariene er at det enten blir nødvendig å skifte fengslingsgrunnlag, fordi den utlendingsrettslige eller straffeprosessuelle saken faller bort eller ikke lenger gir grunnlag for pågrepelse og fengsling, eller at det fremstår som hensiktsmessig å endre fengslingsgrunnlag fordi formålet med fengslingen endrer seg underveis.»

Det understrekes videre i rapporten at det i utgangspunktet ikke er noe til hinder for å skifte «spor»:

«Det skjønnets som påtalemyndigheten i politiet har til å bestemme om en straffesak skal startes/opprettholdes og om varetektsfengsling skal benyttes eller ikke, kombinert med det forvaltningskjønnet som politiet som utlendingsmyndighet til å beslutte hvilke virkemidler som skal brukes, gir politiet en utstrakt fleksibilitet til slike «sporskifter».

Et annet sentralt spørsmål er om fremstillingsfristene etter de to lovene kan kumuleres i tilfeller der utlendingen først er pågrepet i forbindelse med en straffesak og politiet deretter velger å fremstille ham for fengsling etter utlendingsloven i stedet for straffeprosessloven. Departementet viser i denne forbindelse til den redegjørelse som er gitt under punkt 3.2 om fremstillingsfristen i forbindelse med straffeprosessloven og våre internasjonale forpliktelser, herunder EMK artikkel 5 nr. 4 og kravet til at fengslede raskt skal få prøvd frihetsberøvelsen av en domstol. Videre vises til Prop. L 112 (2013-2014) og redegjørelsen for endring av fremstillingsfristen.

I et tilfelle hvor en utlending er pågrepet i medhold av straffeprosessloven og han løslates etter for eksempel 24 timer kan det oppstå et behov for å pågripe utlendingen fordi han ikke samarbeider om identitet eller fordi det foreligger unndragelsesfare, og det foreligger en utlendingssak. Det kan da bli anledning til å pågripe utlendingen etter utl. § 106. Generelt understreker departementet at det er viktig at politiet ikke benytter de ulike regelsettene som et middel for å utvide fremstillingsfristen. Politiet må fortløpende vurdere begge fengslingsspor, og fremstille vedkommende for en domstol straks. Det avgjørende for utlendingen er at han er frihetsberøvet, og lovligheten av denne må prøves innenfor EMKs krav, uavhengig av om politiet underveis skifter pågripelsesgrunnlag.

Departementet ser etter dette ikke et behov for å endre fengslingsreglene i utlendingsloven som følge av forslaget om et hurtigspor.

Det neste spørsmålet er hvilken betydning behandling i hurtigspor kan få for muligheten til å utvise siktede. Etter gjeldende regler er det et krav om at det må foreligge en rettskraftig avgjørelse i straffesaken før et utvisningsvedtak kan treffes. Dette er en viktig rettssikkerhetsgaranti for utlendingen, og departementet foreslår ikke å endre på dette utgangspunktet.

Når det foreligger rettskraftige avgjørelser etter behandling i hurtigspor vil de også her kunne danne grunnlag for utvisning. Departementet kan ikke se at det er behov for å endre grunnlagene for å kunne utvise utlendinger av hensyn til behandling i hurtigspor. Det er etablert gode rutiner for rask behandling av utvisningsvedtak. Det innebærer blant annet at utlendingen allerede vil være forhåndsvarslet slik at et utvisningsvedtak kan fattes raskt etter at dommen blir rettskraftig. Departementet ser på denne bakgrunn ikke behov for å endre på reglene om utvisning.

Departementet understreker at straffen for brudd på innreiseforbud er hevet, og at dette forventes å ha en allmennpreventiv og individualpreventiv effekt. Det vises i Prop. 181 L (2012 – 2013) til at det er viktig å styrke respekten for utvisningsinstituttet og ilagt innreiseforbud. Et annet viktig mål er å sikre at kriminelle utlendinger ikke returnerer til Norge for å begå ny kriminalitet.

4. FORBUD MOT DISKRIMINERING

Behandling i hurtigspor vil kunne benyttes mot både norske og utenlandske statsborgere som er uten fast bopel og uten fast arbeid, og de foreslåtte lovendringene skal gjelde generelt. Hurtigspor vil imidlertid være særlig aktuelt i straffesaker mot utlendinger uten fast bopel eller uten fast tilknytning til riket.

Ved grunnlovsrevisjon i 2014 fikk Grunnloven inn en bestemmelse om forbud mot diskriminering. Grl. § 98 annet ledd lyder:

«Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.»

Det følger videre av EMK artikkel 14 at diskriminering på bakgrunn av nasjonal opprinnelse («national origin») er ulovlig. Artikkel 14 kommer bare til anvendelse på forhold som faller inn under en av de øvrige bestemmelsene i EMK, her artikkel 6²⁹. For å konstatere brudd på artikkel 14 må det foreligge forskjellsbehandling mellom mennesker som befinner seg i like eller sammenlignbare situasjoner. Forskjellsbehandlingen må videre føre til at den ene stilles mer fordelaktig enn den andre.³⁰ Ulik behandling av ellers like tilfeller vil først være i strid med artikkel 14 dersom ordningen ikke har et saklig formål, eller hvor målet som søkes oppnådd er saklig, men det tiltaket som settes i verk anses uforholdsmessig, se særlig *Belgian Linguistic Case*.³¹

SP har også en generell diskrimineringsbestemmelse, artikkel 26, som legger vekt på likhet for loven, lik beskyttelse av loven, forbud mot diskriminering og beskyttelse mot diskriminering.

²⁹ jf. Dok.nr.16 (2011-2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven side 141 og NOU 2009:14 Et helhetlig diskrimineringsvern side 294.

³⁰ Jf. Kjølbrot 2010 side 893, med henvisninger til *Lithgow mot England* (Application no. 9006/80; 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81), *Spadea & Scalabrino mot Italia* (application no. 12868/87).

³¹ Sak A 5 (1968).

Hurtigsporbehandling vil i realiteten medføre at relativt like tilfeller blir behandlet på noe ulik måte. Lovbrytere uten fast bopel eller tilknytning til riket vil kunne undergis en hurtigsporbehandling, mens personer med kjent bostedsadresse vil følge ordinær saksgang. Det kan stilles spørsmål ved om det er tale om en forskjellsbehandling all den tid bruk av hurtigspor forutsetter at siktedes rettigheter etter Grunnloven og EMK ivaretas fullt ut, og det kan sies å være en fordel å få saken raskt avgjort.

Det er uansett først når en eventuell forskjellsbehandling ikke kan forsvares, hvor det ikke foreligger objektive og fornuftige formål, at det er tale om diskriminering.

Selv om en skulle finne at irettføring i et hurtigspor innebærer forskjellsbehandling, mener departementet at en forskjellsbehandling er saklig begrunnet og ikke uforholdsmessig. Den foreslåtte prøveordningen har som formål å redusere kriminalitet, herunder hindre at det er mulig å unndra seg straffeforfølgning, og kunne benyttes der det er vanskelig få gjennomført straffesaken i ordinært spor. Etter departementets syn er dette legitime mål som ligger innenfor rammen av Grunnloven, EMK og SP. EMD har blant annet ansett mål om å opprettholde offentlig orden («public order») som saklig.³²

5. AVGRENSNING OG EVALUERING AV PROSJEKTET

Departementet foreslår at prøveprosjektet igangsettes i Oslo politidistrikt, med en prøveperiode på to år. Dersom det viser seg at også andre distrikter bør omfattes av ordningen, vil ordningen kunne utvides. Det kan også bli aktuelt med endringer eller tilpasninger.

Dersom prøveprosjektet blir iverksatt vil departementet i dialog med de berørte parter vurdere hvordan prosjektet best kan evalueres.

Departementet foreslår som nevnt over at det i gjennomsnitt legges opp til to saker om dagen på hverdager, og med mulighet til også å gjennomføre hovedforhandlinger på lørdager. Skulle det underveis bli behov for utvidelse vil departementet vurdere dette.

6. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

Departementet mener at den foreslåtte prøveordningen har et samfunnsøkonomisk formål ved å bidra til at de som begår kriminalitet blir påtalt og dømt raskt, og at muligheten for unndragelse vanskeliggjøres. Videre vil det være mulig å få kriminelle utlendinger raskt ut av landet og hindre nye straffbare forhold.

Prøveordningen, som er foreslått for to år, antas å ville medføre et merbehov på totalt i overkant av 7 mill. kroner i året.

Et hurtigspor vil kunne gi noen ressursmessige innsparinger. Ved å få rask rettskraftig avgjørelse, med etterfølgende utvisningsvedtak med innreiseforbud, vil det være mulig å få kriminelle utlendinger hurtigere ut av landet og hindre nye straffbare forhold. Det er imidlertid vanskelig å tallfeste hvilken besparelse som ligger i å få en straffbar person raskere domfelt og eventuelt uttransportert da det er knyttet usikkerhet til om og eventuelt hvor mange andre straffbare forhold vedkommende kan antas å begå.

Videre vil en ved gjennomføring av prøveprosjektet kunne oppnå noe færre utsettelse (omberamninger) av meddomsrettsaker i tingretten i saker der tiltalte ikke møter. Oslo

³² jf. Abdulaziz-dommen (Abdulaziz, Cabales, and Balkandali v UK (Application nos. 9214/80; 9473/81;9474/81)).

tingrett måtte utsette 244 straffesaker i 2013, noe som krever ressurser da både dommer, meddommere og andre aktører har møtt opp til hovedforhandling som avlyses. Det er vanskelig å tallfeste effekten av raskere gjennomføring, men departementet antar at antall utsatte straffesaker kan bli redusert noe på grunn av den foreslåtte ordningen.

Departementet foreslår en endring i forkynningsregelverket for å avhjelpe utfordringer med å få forkynt fraværdommer der domfelte er vanskelig å få tak i. Per 31.12.2013 var 592 straffedokumenter, herunder 96 straffedommer, ikke forkynt hos stevnevitnekontoret. Departementet antar at forslaget til regelendring vil kunne avhjelpe antallet ikke forkynte dommer og bruk av ressurser på å få forkynt straffedommer, og at hurtigspor derfor vil gi en besparelse for stevnevitnekontoret.

Departementet foreslår at to straffesaker gjennomføres på hverdager, og én til to saker på lørdager. Sistnevnte er nytt sammenliknet med dagens ordning, og vil innebære et behov for at aktørene også jobber på lørdager. Dette kan gi en tilleggskostnad. Ved at påtalemyndigheten vurderer hvilke saker som egner seg ført på lørdager, kan tilleggskostnadene imidlertid begrenses. For eksempel vil påtalemyndigheten kunne vurdere å hovedsakelig beramme saker der det normalt ikke er behov for meddommere og forsvarer.

Sakene i hurtigspor er kjennetegnet av et klart og oversiktlig bevisbilde, noe som sannsynligvis vil resultere i at straffereaksjonen i mange tilfeller blir bøter og/eller betinget fengselsstraff. I beregningene legges det derfor til grunn at få vil sone. For øvrig mener departementet at den foreslåtte ordningen ikke vil gi økte utgifter av betydning. Det er sett hen til at det kan bli en liten økning i antall saker som blir gjennomført, men at de besparelsene som er vist til over medfører at det ikke blir vesentlige tilleggsutgifter for å igangsette prøveprosjektet ut over de ovennevnte 7 mill. kroner.

Departementet har ved beregning av de økonomiske og administrative kostnadene ved prøveprosjektet i Oslo lagt til grunn følgende behov:

Politi/påtale

Ordningen vil stille spesielle krav til tilgjengelighet av nøkkelpersonalet. Dette vil for Oslo politidistrikt medføre et behov tilsvarende en ny etterforskerstilling, en ny politijuriststilling og en ny saksbehandlerstilling. Det er beregnet at etterforskerstillingen og politijuristen hver koster 1,2 mill. kroner. Saksbehandlerstillingen er anslått til 0,8 mill. kroner. Totalt 3,2 mill. kroner.

Domstolene

Departementet legger til grunn at svært få saker vil måtte behandles i Høyesterett, og at Høyesterett kan behandle sakene etter allerede fastsatte rutiner.

For Oslo tingrett vil tiltaket medføre behov for to dommerstillinger og en saksbehandlerstilling. Ett dommerårsverk koster 1,3 mill. kroner og en saksbehandlerstilling i tingretten er beregnet til 0,8 mill. kroner. Totalt 3,4 mill. kroner.

I tillegg vil prøveordningen medføre noe økt belastning for Borgarting lagmannsrett, tilsvarende 1/3 dommerstilling (0,4 mill. kroner) og 1/3 saksbehandlerstilling (0,3 mill. kroner), totalt 0,7 mill. kroner.

Forsvarer

Det foreslås ingen endringer i dagens regelverk for bruk av forsvarer, og det vises til drøftelsen over i punkt 3.4. Departementet antar at det kan bli noen flere oppnevninger etter strpl. § 98 første ledd der siktede er pågrepet i mer enn 24 timer. I tillegg kan det bli

noen flere oppnevninger etter strpl. § 100 annet ledd. Samtidig vil det at en får rask rettskraftig dom og uttransport hindre nye lovbrudd og derfor gi en besparelse. Departementet legger derfor til grunn at den foreslåtte ordningen ikke vil medføre økte utgifter av betydning.

Tolk

Utgiftene til tolk for bruk under etterforskning og i retten kan også øke noe ved at noen flere saker kan bli gjennomført. På den annen side kan effekten av å få kriminelle utlendinger ut av landet medføre færre straffesaker. Departementet legger derfor til grunn at det foreslåtte hurtigspor ikke vil gi økte utgifter av betydning.

Meddommere

Departementet antar at det vil kunne bli noen flere saker som settes som meddomsrett, i tillegg til at hovedforhandlinger også vil avholdes på lørdager. På den annen side kan effekten av å få kriminelle utlendinger ut av landet medføre færre straffesaker. Departementet legger derfor til grunn at det foreslåtte hurtigsporet ikke vil gi økte utgifter av betydning.

Kriminalomsorgen

Departementet mener at et hurtigspor ikke vil medføre utgifter av betydning. Få av de som vil sone i et hurtigspor får lang fengselsstraff. Det vil derfor her være tale om en prioritering av soning for straffedømte i saker som har vært behandlet i hurtigspor fremfor andre saker.

Utlendingsforvaltningen

Utlendinger som er straffet i Norge, prioriteres allerede av utlendingsforvaltningen. Departementet mener at et hurtigspor ikke vil få økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning.

Justis- og beredskapsdepartementet vil komme tilbake til et eventuelt bevilgningsbehov som forslagene medfører i den ordinære budsjettprosessen.